

Poština plačana v gotovini

ZIVIČENJE

I
N
S
V
E

19 L J U B L J A N A 32

stev. 2.

10. julija 1932,

Knjiga 12.

ZIVLJENJE IN SVET — Ilustrovana tedenska revija

Izhaja ob nedeljah in stane celoletno (dve knjigi) Din 80.— polletno (ena knjiga) Din 40.—, trimesečno Din 20.—, mesečno Din 8.—, Posamezna številka Din 2.—.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA, trimesečno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. FRANCIJA, mesečno 4 franke. ČESKOSLOVASKA, mesečno 6 kron. AVSTRILIJA, mesečno 1 šiling. Amerika in ostalo inozemstvo letno 1½ dolarja. Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knaflijeva ul. 5. — ROKOPISI SE NACELNO NE VRACAJO.

Urednik: Ivan Podržaj. — Izdaja za konsorcij: Adolf Ribnikar. Za »Narodno tiskarno« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. Vsi v Ljubljani.

VSEBINA št. 2: Dr. Vlad. Travner: Maribor pred 400 leti. — Bertram Storer: Črni demant (nadaljevanje). — Kresnice, elektrika naših prednikov. — Tehnične skrivnosti starih narodov. — Ribnati dež. — Maurice de Féraudy † — Hamlet, great problem. — Slike iz življenja in sveta. — Ivan Podržaj: Bedakova osveta (nadaljevanje). — Razum ali čustva? — Sončni palež. — Izumirajoče evropsko živalstvo. — Japonska v sliki in besedi (nadaljevanje). — Nenavadne sladčice. — Teheran. — Šah. — Znamke pripovedujejo. — Clovek in dom. — Ako še ne veš. — Od svečeniškega plesa do rumbe. — Humor.

Od svečeniškega plesa do rumbe

Med preprostimi narodi so ritmične telesne kretnje važna oblika najskromnejšega božjega opravila. Med njimi je doma vraža, da ples lahko prežene bolezenske demone. Kdor pleše tako, da s plesom izraža dogodke, ki si jih želi, lahko upa na bogat plen na lovu ali srečno zmago v vojni. V kulturni zgodovini današnjih narodov so ohranjeni prav redki sledovi o nekdanjem magičnoverskem pomenu plesa. Ples je postajal vse bolj družabna zabava, pri čemer pa se je stalno spreminjal v oblikah.

Iz srednjega veka je ohranjenih mnogo virov, iz katerih smo izvedeli, da se je narod takrat rad zbiral na prostem — navadno pod lipo sredi vasi — in plesal. Za godbo so skrbeli godci s prav čudnimi glasbili. Prvi plesalec je pel, ostali pa so mu pomagali, ko je pesem ponavljal. Plesov teh časov seveda ne smemo primerjati s plesi v skupinah, ki so še v navadi v moderni dobi. Prvotna oblika srednjeveškega plesa je bil skok, ki se je čisto izpridil v čudno razbrzdane kretnje, kronisti iz one dobe graje, da so kmetje pri plesu »oreli, kot divji medvedji in se »mešali med seboj kot bi se hoteli dvigniti v zrak. Plesi takratnih časov so imeli tudi prav svojevrstne nazive. Verjetno je, da so bili plesi, ki so jih vzljubili na dvorih, malo bolj umerjeni. Na slikah vidimo viteze, ki korakajo s svojimi damami »drsajočim korakom« po grajskih dvoranah. Slavnosten sprevod vodi godec, kar je nekako podobno današnji polonezi (»poljskem« plesu v tričetrtinskem taktu, pri katerem hodijo pari drug za drugim), s katero se čisto odvajajo moder-

ne plesne prireditve. Da pa je užival veselje ljudskega plesa tudi odličen svet, dokazuje zgodovinski vir iz 14. stoletja, po katerem je nekoga naumburškega škofa med divjim skakanjem na plesu zadela srčna kap.

Slučni dogodki so zgovorna priča, da so bili srednjeveški plesi precej nenravni in sirovi. Zato je jasno, da je predvsem duhovščina pri vsaki priliki svarila ljudi, naj se izogibljejo »sramotnega zvijanja in obračanja« in »poskakovanja v pekel«. Te prepovedi niso bile neupravičene, če se pomisli, da so prestopki posameznih plesalcev prevzeli množico s pravo plesno besnostjo, ki se je širila kot epidemija. L. 1374 so se po zahodnonemških krajih vlekli cele grude moških in žensk, ki so plesale povesd, kjer je bilo malo prdiike, in niso nehale po cele dneve.

V poznejših stoletjih so se oblike plesa precej spremenile. V dobi renesance so postali italijanski knežji dvorci, v 17. stoletju pa prestolnica francoskih kraljev vzor vse takratne družabne kulture, kar je bilo tudi za način plesa odločilnega pomena. L. 1717 je izšla n. pr. učna knjiga »Pravi plesni učitelj« s podrobnim naslovom »Izjave francoske plesne umetnosti«, ki je bila priznana kot edino prava strokovna literatura za ples. Iz te dobe izvirajo kvadrilje in gavote, posebno pa menueti, ki so bili po l. 1653, ko so jih prvič plesali na francoskem dvoru, skoraj 160 let najbolj priljubljeni plesi evropske družbe. Ples je bil brezkončno izumetni-

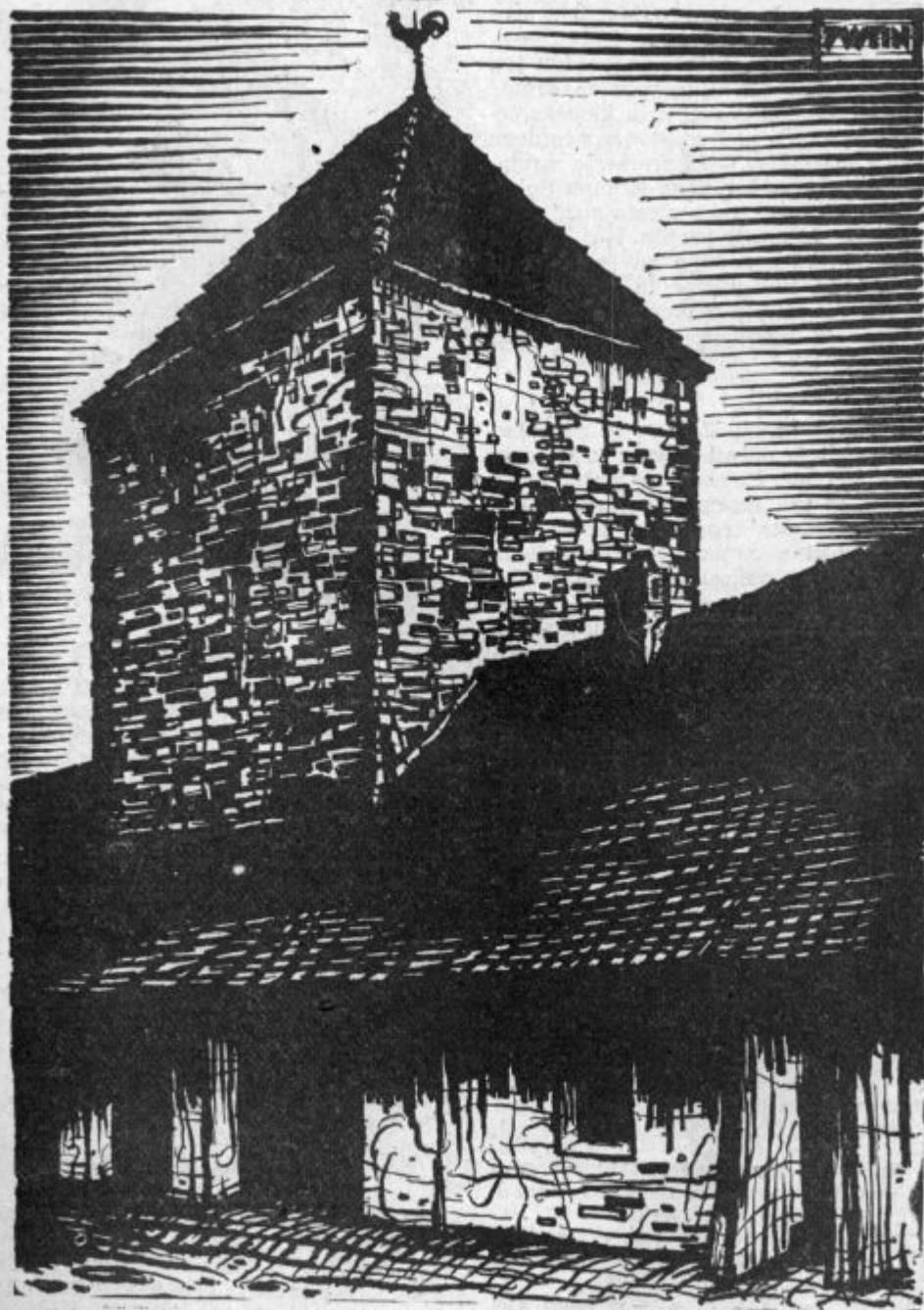
(Nadaljevanje na predzadnji strani)

ZIVLJENJE IN SVET

STEV. 2.

V LJUBLJANI, 10. JULIJA 1932.

KNJIGA 12.

STARI MARIBOR: Stolp iz 14. stoletja.

DR. Vlad. Travner

MARIBOR PRED 400 LETI

Letos slavi mesto Maribor znamenito obletnico. Meseca septembra poteče namreč 400 let, odkar je kljubovala že drugič neznatna, pa požrtvovalna in junaška četa Mariborčanov pod vodstvom mestnega sodnika Kristofa Wildenrainerja armadam mogočnega turškega sultana Sulejmana II. in rešila tako mesto strahovite katastrofe, ki mu je pretila. Naj bodo te vrstice skromen spomin na te težke in burne, toda tudi velike in slavne dni. Obenem naj nudijo bravcu splošno sliko Maribora in njegovih prebivalcev pred štirimi stoletji.*

I

Okoli 1532 je bil Maribor še neznan kraj, četudi je užival mestne pravice že skoraj 300 let. Pomemben je bil le za trgovino in kot močna trdnjava. Kakor vsa druga mesta tega časa, je bil tudi Maribor obdan z mogočnim obzidjem, stolpi, jarki in palisadami in nudil tako prebivalcem mesta, predmestij in bližnje okolice varno zavetišče ob času vojn in nemirov. Mestni zid je bil obenem mestna meja. Ker pa se je ta meja s porastkom prebivalstva večkrat spreminjala, ker so se ostanki nekdanjih utrd obhranili le deloma in ker so tudi sodobna poročila često pomanjkljiva, se da ugotoviti obseg mesta pred 400 leti le v splošnih obrisih.

Na skrajnem severnovzhodnem delu mesta je stal današnji grad, ki je bil zgrajen po naročilu cesarja Friderika IV. v svoji prvotni nam neznan obliki okoli 1478 na mestu nekdanje bastije. Grad je bil najvažnejša in najmočnejša utrdba. Odtod je šlo vzhodno mestno obzidje proti jugu ob današnji Kopališki ulici tako, da je bil jarek na zapadni polovici ulice. Zid se je končal s stolpom, ki stoji še zdaj na vrtu hiše Židovska ulica št. 4 (Vodni stolp). Tu se je začel južni zid,

* Viri: Puff: Marburg I, II (1847) — Orožen: Das Bistum und die Diözese Lavant I. (1875) — Steinwenter: Suleiman II. vor Marburg (izvestja drž. gimn. v Mariboru 1887) — Ihvof: Die Einfälle der Osmanen in Steiermark. Mitt. des hist. Ver. f. Stmk. 11. zv. 1862 — Majcen: Kratka zgodovina Maribora (1926) — Melik: Zgodovina Srbov, Hrvatov in Slovencev II. zv. (1919) I. dr.

MARIBOR: GRAD IZ 13. STOLETJA

ki je šel v nekoliko zakrivljeni črti ob strmem dravskem bregu mimo bivšega minoritskega samostana do okroglega Tscheligijevega stolpa (na Pristanu), ki je imel v tem času samo eno nadstropje. Zapadno obzidje je bilo zgrajeno prilično ob vzhodnem robu današnje Pristaniške ulice, ob sedanjem Vodnikovem trgu in ob Strossmayerjevi ulici do Gregorčičeve ulice tako, da je tvoril sedanji drevored

mestni jarek. Tu se je začel severni zid. Njegovo smer označujeta stolp na dvorišču gostilne »Gambrin« in stolp poleg gradu. Na mestu hiše Gledališka ulica št. 10 je bil stolp, ki so ga podrli pred dobrimi 60 leti; tako zvani Caminolijev stolp (med hišama št. 22 Slovenske in

št. 19 Gregorčičeve ulice) pa so odstranili 1832.

Mestno obzidje je imelo torej prilično obliko kvadrata s površino $\frac{1}{4}$ km². Zid je bil povprečno 6 m visok in 1.5 m debel. Po vsej dolžini je imel lesen hodnik, kjer so stali ob času obleganja branilci, možnarji i. dr. Obzidje so prekinjali na vogalih in v črtah — posebno tam, kjer so bili izhodi — mogočni, deloma večnadstropni stolpi, ki so služili tudi za shrambo orožja. Ti stolpi so imeli povprečno 1.89 m debel zid.** Ob vnanji strani obzidja — razen na jugu, kjer je ščitila zid Drava — je bil širok in par m globok jarek, kamor so (od 1445 dalje) napeljali vodo iz reh tribnikov. V obzidju je bilo več vrat in duric. Prehod čez mestni jarek so posredovali mostovi. Na vzhodu so bila najvažnejša Ulrikova ali Graška vrata (Ulrichs- ali Grazertor), ki so stala na južnem koncu Trga svobode skoro nasproti gradu tam, kjer je zdaj spominska plošča z napisom. 1305 so postavili nanje dve nadstropji; 1465 pa so dobila ta kakor tudi Koroška vrata brano in dvigljiv most. Brana je bila napravljena iz gosto navrščenih navpičnih (priostrenih) in vodoravnih železnih drogov in se je premikala na režancu. Graška vrata so bila tako nizka, da dobro naložen voz ni mogel skozi. Manjši izhod je imela tudi

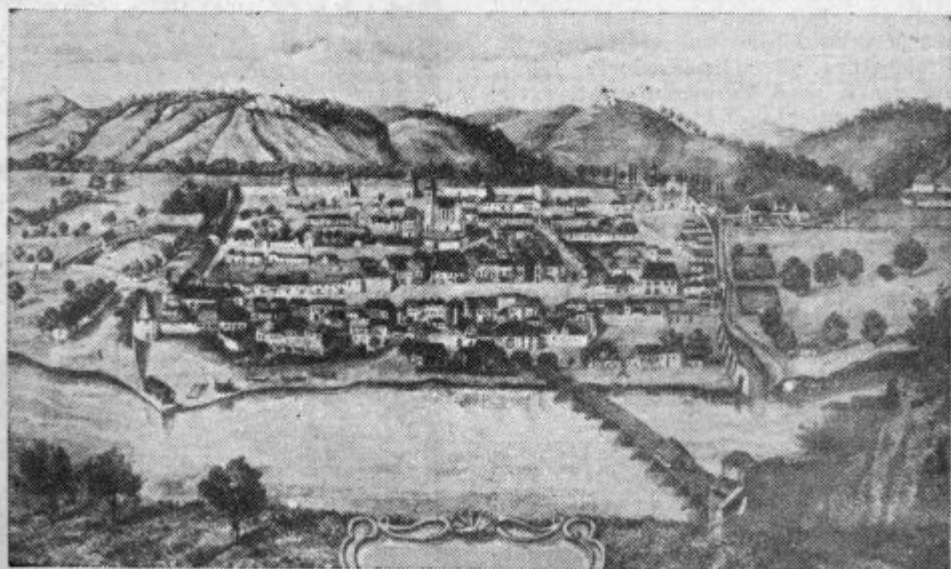
** Zid starejših stolpov je meril povprečno 1.26 m (4 čevlje). Zidovje so morali ojačiti, ko so začeli rabiti v zač. 15. st. prve topove.

sedanja Židovska ulica. Bil je poleg vogelnega stolpa. Na južni strani — na koncu Dravske ulice, domnevno med hišama št. 8 in 13 — so bila Dravska vrata (Drautor). Imenovali so jih tudi Tränkter, ker so menda skozi nje gonili napačat živino k Dravi. Skozi ta vrata se je prišlo na lesen dravski most. Nad vrati je bilo eno nadstropje.

Male duri so bile tudi na koncu današnje Splavarske ulice ob stolpu, ki jih je čuval. Na zapadni strani mesta so bila Koroška vrata (1356 Chernertor), od 1438 imenovana tudi Unser Frauertor t. j. vrata naše Gospe po cerkvi na Lebarju, ki je bila v bližini. Vrata so obstajala iz dveh trdnih stavb: notranje (v črti zida) in vnanje. Obe stavbi sta imeli močne vratnice. Med njima je bil precej obsežen prostor z mnogimi koti, da so branilci lažje odbijali osovražene napade. Na severni strani med gradom in grajskim stolpom so bila Grajska ali Gornja vrata (1315 »das purktor das aus der stat get; 1316 »das obertor«). Stolp se je v spodnjem ohranil skoraj neizpremenjen do današnjih dni. Mogoče je bil majhen izhod tudi na koncu današnje Gosposke ulice.

Mestne utrdbe sta dopolnjevali še dve utrdbi izven obzidja: grad Gornji Mari-

MARIBOR V 16. STOLETJU

bor in Tabor v sedanjem Magdalenskem predmestju. Starodavni in slabotni Gornji Maribor na Piramidi (kjer stoji sedaj kapelica) je 1528 deloma porušila strela. Del gradu so popravili za silo tako, da je služil kot opazovalni stolp. Gornji grad in grad v mestu sta bila baje združena s tesnim podzemeljskim hodnikom. Tabor, ki je ščitil dravski most, so utrdili na novo 1465, ko je pretela mestu turška nevarnost. Seveda so utrdbе večkrat, posebno ob času nevarnosti ali po sovražnih napadih (n. pr. 1480/81, ko je oblegal mesto ogrski kralj Matjaž Korvin) popravili in ojačili. Tudi vladarji in deželni glavarji so skrbeli za to, da so bile utrdbе v redu. Tako je zaukazal n. pr. Ferdinand I. 1521 splošno tlako, da se je obzidje ojačilo; deželni glavar žiga Dietrichstein pa dne 27. VII. 1527, da morajo pri tem delu pomagati tudi mariborski plemiči in duhovniki. V primeru sile so morali braniti mesto vsi za orožje spo-

sobni moški bodisi osebno bodisi da so priskrbeli na lastne stroške oborožene namestnike.

Pred mestnim obzidjem so bila neutrjena predmestja, ki pa niso bila z mestom pravno združena, ker niso imela skupnega magistrata ozir. stanovskega predstavništva. Spajali so jih le življenjski, posebno gospodarski interesi. V tem času so veljala kot predmestja: predmestje pred Ulrikovimi vrati (vor St. Ulrichstor« ali »Ulrichsdorf« 1300), predmestje pred Koroškimi vrati (»vor unserer Frauentor«) in skupina ribiških koč med južnim zidom in Dravo. Naselbina okoli cerkve sv. Magdalene je bila podeželska. Isto tako ni bilo v ožji zvezi z mestom Melje, kjer je bil utrjen grad maltežkih vitezov. Okoli 1500 je štelo mesto s predmestji 240 hiš. Od teh je bilo za obzidjem 185, v predmestjih pa 55. Skupno število prebivalstva je znašalo okoli 1400. Po obsegu in po številu prebivalcev je zaostajal tedanji Maribor za mnogimi mesti naše domovine. Saj ga je prekašala celo Radgona.

Mesto se je delilo v štiri četrti. Središče mesta je bil Glavni trg (1435 »der Platz«, kamor so vodile iz vseh strani ulice. Današnji Grajski trg je bil tržišče (1325 »der Markt«, Stolni trg pa pokopališče. Glavne ulice so bile: današnja Vetrinjska ulica, Koroška cesta (1438

»Kharnergassen vor Unseren Frawen purghtor«, Cerkvena (sedanja Stolna) ulica, Dravska ulica in Slovenska ulica (»Windische gazze«). Razen teh omenjajo listine še par drugih, n. p. Grajsko ulico (Burggasse), za katere ne vemo točno, kje so bile. Na južnovzhodnem delu mesta je bil nekdanji ghetto. V Ulrikovem predmestju se omenjata Nova ulica (1449 »Newgassen vor s. Ulrichstor« = sedanja Aleksandrova cesta) in Ušja ulica (1321 »Lausgazze« = današnja Cvetlična ulica); v naselbini pri Sv. Magdaleni pa Žabja ulica (1385 »Chrotengazze«). Največ hiš je bilo v okolici Glavnega trga. Redkejšje naseljen je bil severni del mesta ob Slovenski ulici. V mestu je bilo mnogo vrtov in celo par vinogradov. Še kataster cesarja Franca I. iz 1825 pravi, da je bil ob severozapadnem kotu obzidja vinograd s stiskalnico, ki je stala tam še 1840. Ulice so bile ozke, kakor so v starejšem delu mesta še sedaj. Bile so slabo tlakovane. Hiše so bile prtilične ali enonadstropne, deloma zidane, deloma lesene in pokrite z deskami ali slamo. Zato so bili požari precej pogosti. 1512 je uničil ogenj skoraj vse mesto. Nočne razsvetljave ulic in kanalizacije niso poznali.

(Dalje)

DEL NERI: Italijanska kmetica (lesorez)

Bertram Stower:

Črni demant

(Nadaljevanje)

Navzlie zoprnosti, ki jo je kazala nasproti dragulju, ga je vendarle prijela s prsti in si ga dvignila do oči, da bi ga bolje ogledala.

»Ampak...«, ji je nenadoma ušlo, »saj nikakor ni črn, kakor ste trdili... Rjav je... Seveda, rjav.«

Summers se je nasmehnil.

»Kljub temu pa je vendarle to, kar smo vajeni imenovati črni demant,« je odgovoril. »Črni demanti niso nikoli črni v pravem pomenu besede. Točneje bi se reklo, da so kavne barve.«

»Meni se zdi povsem zanimivo,« je ugotovil profesor West, znameniti geolog, ki je po vsem videzu jako pozorno poslušal raziskovalca, »da so ti domači duhovni takisto hranili ta kamen v tekočini večji del leta. Ali ne mislite, da so izumili kak pripomoček, ki poživi njegov blesk?«

»Docela sem preverjen, da ne; demant se namreč enako sveti zdaj kakor takrat, kadar so ga vzeli iz tiste kopeli in z njim bogu kip okrasili.«

»Pa, niste li zapazili, ali je imela tista tekočina kaj nenavadnega na sebi? Na primer, ali je imela kak poseben duh? Je bila kalna ali bistra? Barvita ali brezbarvna?«

»Bogme, poslušajte, ako premislim... da, imela je mogoče, kakor vi pravite, neko posebnost... razen če ni to golo naključje... To je gotovo; ko sem vzal

demant iz kozarca, so se mi po desnič naredile rdeče lise. Tri tedne sem jih čutil kot precejšnje opekline. Potem mi je roka čisto počrnela in vrivalo se mi je vprašanje, ali ne bom ob njo; toda po malem se je pekočina manjšala, počrnelost izginila in čez nekaj časa je bila roka zopet kakor po navadi.«

»Dovolite, da si ogledam vaš demant?« je vprašala gospodična Sullivanova, hči gospoda Henryja.

»Kako pa, gospodična!« je rekel raziskovalec in ji ga urno pomolil.

»Ali ni čudovit!« se je ogrevala mladenka, obrnivša se proti svojemu sosedu za mizo, doktorju Hindu. »Ampak, menite, da je pristen?«

»Bogme, gospodična, priznati vam moram, da v tej stvari nisem posebno podkovan,« je odvrnil doktor in ji ga vzel iz rok. »Ker pa vemo, odkod je, po pravici domnevam, da je pristen.«

»Preskusite ga!« mu je velela.

»Ampak kako?«

»Stvar je lahka: samo prepričati se vam je treba, ali se more z njim praskati šipa. Vsi pravi demanti razijo steklo. Poskušala sem z maminimi, pa vam rečem, da gre prav imenitno.«

Doktor je omahoval.

»No, kaj pa čakate?« je vprašala mladenka in se sklonila, hoteč se prepričati, ali Summers ne gleda proti njima. »Mož beseda, človek bi dejal, da se ne upate.«

»Na čem pa hočete, da naj napravim poskus?«

Dekle je izbralo kozarec, kakršnih je

bilo več pred njo, in ga porinila predenj.
 »Poskusite napisati moje ime nanj,«
 je silila.

Prijel je kozarec, ga krepko stisnil v
 levico in z nasmehom gledal vanjo.

»Vaše krstno ime, prosim?«

»Edita.«

»Saj res... Za Boga, kako sem raz-
 tresen,« se je zasmejal. »No, vidite: tu
 je že začetnica E. Torej je dokazano,
 da je dragulj pristen, kakor sem vam
 prejle omenil. Nato... D... I... Veste,
 saj postanem še odličien vrezovalec, gra-
 ver... T... A... Radoveden sem, kaj
 bi rekel Summers, ako bi me zalotil pri
 tem, kar počenjam z njegovim dragoce-
 nim demantom... Viš ga, kaj pa je to?«

Enako se je vprašal v tem trenutku
 vsakdo; v hipu, ko se tega nihče ni nade-
 jal, so namreč ugasnile vse luči hkratu.

Obširna jedilnica se je na mah pogrez-
 nila v trdno temo.

»Ne bojte se, gospe, nikakor se ne boj-
 te!« je pomirljivo zaklical sir Henry.
 »Samo sostik je. Ostanite lepo na svojih
 mestih: nobene nevarnosti ni.«

»Svojega dela nikakor ne morem izpo-
 polniti z Vašim priimkom, gospodična,«
 je rekel Hind. »Ako dovolite, bom vaše
 ime kratko in malo zaključil s kakim za-
 vojkom.«

»Dobro! In to kupico si ohranim za
 spomin v svoji spalnici. To bo prava red-
 kost. Pomislite: kupica, vrezana z najde-
 beljim črnim demantom, kar jih je na
 svetu! Staviva: če bodo kedaj čuli o njej
 v Britskem muzeju, me bodo prosili, naj
 jim jo podarim, da jo bodo deli v izlož-
 beno okno... Pa kaj je? Kaj vam je
 neki?«

Doktor je bil zamolklo jeknil in sun-
 koma šinil kvišku, pri čemer je odrinil
 svoj stol.

»Tatje so tu!« je zaklical na glas.
 »Nekdo mi je iztrgal demant iz rok. Hi-
 tro: obstopite vsa vrata in vsa okna.
 Gotovo še ni utegnil pobegniti.«

Ko bi trenil, so bili vsi pokonci. Pre-
 živahen nemir se je polotil gostov in ob-
 žalovanja vredne stvari bi se bile uteg-
 nile zgoditi, da niso za časa prihiteli
 sluge in s plamenicami osvetlili prizori-
 šče.

»Po ničemer ne morem soditi, da se
 je tat pritihtapil semkaj,« je rekel sir
 Henry, ki je bil sam prijel za svečo in
 pregledal okna. »Vse je povsod dobro
 zaprto, tudi ni mogel nihče ven skozi vra-
 ta. Potakem mora nujno demant biti še
 v tej dvorani. Kdo ve, ali se ni samo na
 tla zakotalil? Poglejmo nekoliko...«

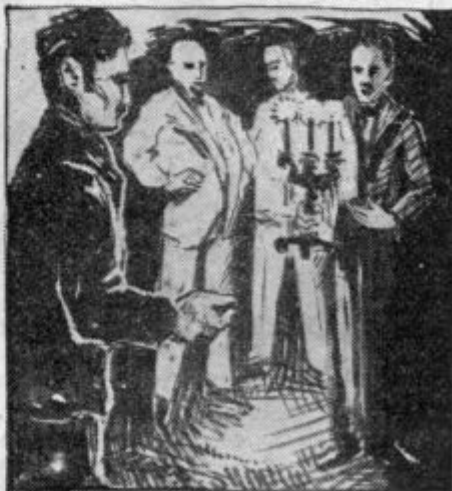
Mnogo gostov mu je pomagalo natan-
 ko pregledovati preprogo. Toda zaman:
 demanta niso mogli najti.

»To je pa zares od sile!« je vzkliknil
 profesor West, obrnivši se proti Hindu.

»Nikoli vam ga ne bi bil mogel tat iz-
 trgati tako iz rok vpricho vseh in potlej
 neopaženo izginiti. Poskusimo hladnokrv-
 no preudariti: z razburjenjem ne pridemo
 resnici do dna. Hočete biti tako dobri,
 doktor, in nam pojasniti, kaj se vam je
 pripetilo?«

»Kar se mi je pripetilo, je kaj enostav-
 no. Gospodična Sullivanova me je prosila,
 naj se preverim o pristnosti demanta s
 tem, da bi ji kaj včrtal na to čašo. In
 baš sem dopisal ime, ki ga tu lahko čit-
 tate, ko so luči pogasnile.«

»In vi ste tudi dodali zavojek, ki ga
 končuje?« je poizvedoval profesor, se po-
 lastil čaše ter jo vrtil na vse strani.

»Da, ta zavojek sem tipaje navrazil v temi. In tedaj sem vstal in razprostrl roke, da bi prijel tatu, pa nisem nikogar zadel.«

Razvidno je, da ste krepkeje pritisnili, ko ste hoteli narediti to podpisno potezo, nego poprej pri črkah. Vreza, ki ste jo napravili, je dosti globlja.«

»Hudo se bojim, da bodo vsa ta vprašanja prinesla kaj malo pojasnil o tatvini,« je posegel sir Henry vmes. »Ako častite dame sedaj blagovolijo oditi v salon, nam bo po mojem mnenju mnogo lažje dokončno rešiti vprašanje, je-li demant ukraden ali ne.«

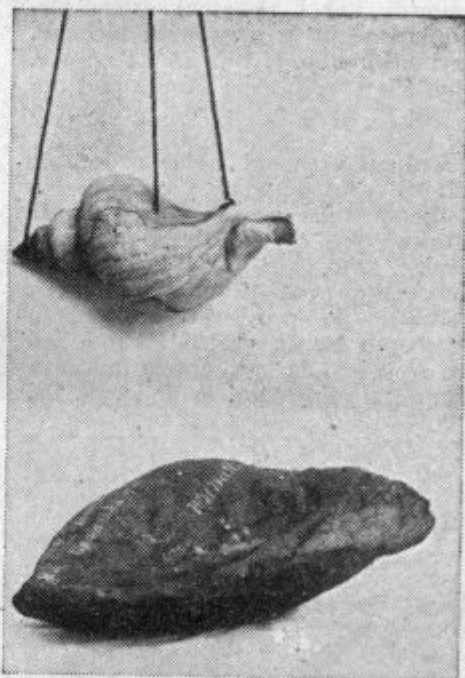
»Sedaj pa, gospodje,« je povzel, ko so se duri zaprle za poslednjo povabljenko, »govorimo resno. Sprevideli ste, jelite, da se je tule, vpricho nas, izvršila nad vse drzna in čisto neumljiva tatvina. Uverjen sem, da tako iskreno obžalujete kakor jaz to neprijetno prigodbo in da vam iz srca govorim, ako izrečem gospodu Summersu svoje globoko obžalovanje. Navzlic temu pa menim, da bi vsakdo med nami imel mirnejšo vest, ako se damo preiskavati. Predlagam torej, da začnete pri meni, potem pa da bi smela Summers in jaz vas vse druge po yrsti pretipati?«

(Dalje)

Kresnice – elektrika naših prednikov

V veselih ženah windsorskih pravi Parson Evans: »Dvajset kresnic, to bodo naše leščerbe«. Pa ta mož ni bil prvi, ki je imel tako praktično idejo, zakaj kresnice so s svojo lučjo že zdavnaj poprej svetile človeku in so bile prav prva električna luč, čeprav se jim v starih časih ni reklo tako. Priča so slike, ki jih prinašamo.

Po vsem svetu se je nekoč izrabljala svetilnost nekaterih žuželk za svetlobo. Neki zgodovinar niše v razpravi o tropski Ameriki o nekem hrošču, ki so ga praprebivalci Amerike rabili za razsvetljavo svojih bivališč in ki je baje dajal toliko svetlobe, da so lahko ponoči predli, pisali (!?) in slikali. To se čudno sliši, a vso odgovornost za resničnost podatkov prepuščamo dotičnemu zgodovinarju. Kadar so hodili zvečer na lov, so si privezovali take hrošče na palce nog in rok. Na ta način so si svetili po poti, hkrati je pa luč privabljala divjačino. Drugod, kjer ni bilo tako velikih in svetlih hroščev, so si morali pomagati pač z manjšimi živalcami in kar je manjkalo na kakovosti, so morali dopolniti s številom. Treba je bilo priti samo do načina, kako držati skupaj večje število kresnic. V prednji Indiji so imeli posebne laterne, spleteno iz tenkega šibja v obliki trinadstropne hišice ali pa izvotlene buče z več luknjicami in vratci, napolnjene s kresnicami. Posebno dobro so se posrečile take kresniče laterne Javancem. Ti so izumili že pravečate žepne svetilke. Narejene so bile iz lesa, iz dveh nekoliko izdolbenih skodelic tako, da se je lahko svetilka odpirala

Kresniče leščerbe primitivnih ljudstev so s katranom namazane školjke, na katerih lepijo žive kresnice.

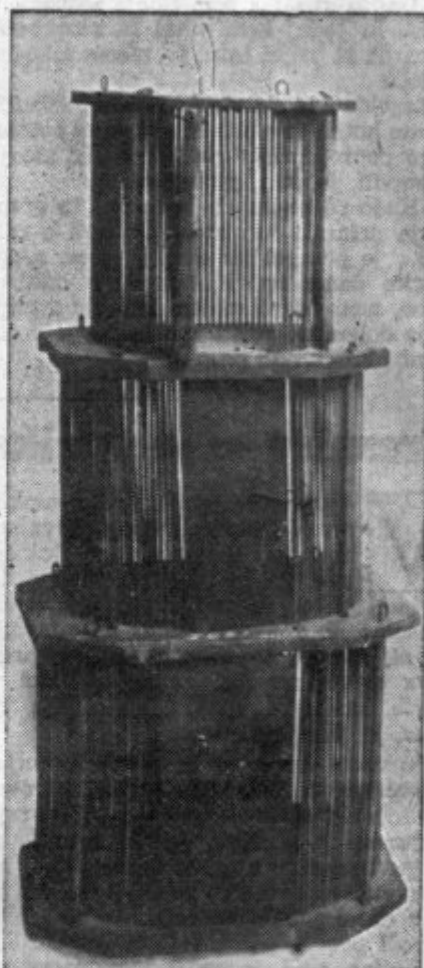
in zapirala. Od znotraj sta bili skodelici prevlečeni s katranom, na katerem so lepili kresnice. Druge žepne svetilke so bile iz dveh izdolbenih paličic, med katerima so bile naložene kresnice. Menda so bile to prve vlomilske svetilke.

Pred nekaj leti je prejel Smithsonian institut v Washingtonu iz Čimameke ob izlivu reke Tehuantepek veliko kresnico, ki ima na hrbtu dvojce izred-

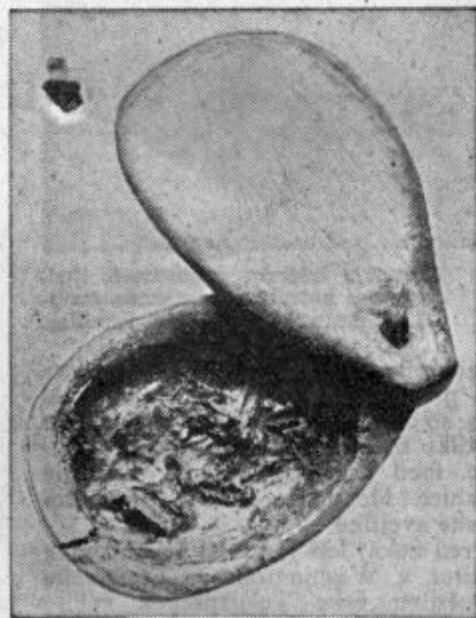
no močnih svetil. V temnem prostoru je izžarjala ta živalca toliko svetlobe, da so se jasno razločevali nekateri predmeti. Pri domačinih je včasih igrala ta kresnica zelo važno vlogo, zlasti pri slavnostih. Ženske so si devale kresnice v lase in med lepoticije, kadar so šle na ples. Neki zgodovinar poroča, da so se taki plesi vršili po dvakrat na teden in da so bile videti ženske v slavnostnih oblačilih in v modrikasto beli svetlobi kresnic kakor vile.

Tudi o Indijancih Mehike je znano, da so uporabljali kresnice za razsvetljavo. Ali ti niso imeli na razpolago tako žarkih kresnic, da bi posamezne razsvetljevale ves prostor, ampak so si morali, kakor nekatera druga plemena, pomagati z nanožnimi lučkami. Zlasti pripravno je bilo to za nosače, ki jim kresnice niso le svetile pod nože, ampak so z njimi tudi preganjali kače.

Na Japonskem ni nobene domače družabne prireditve brez kresnic. Na posameznih bogatinov ali na skromnih zabavah po čajarnicah, povsod so kresnice tisto, kar daje japonskemu veseljačenju poseben čar. Včasih jih razobesijo po prostorih v posebnih kletkah, ali pa jih vpričo zbranih gostov izpuste, da jih potem mladina preganja s pahljačami in palicami. Pri

Indska obesna svetilka, v kateri gore kresnice

Lesena žepna svetilka Javancev

tem se pojo stare narodne pesmi. Lovi na kresnice so na Japonskem vobče zelo priljubljena zabava, ki se je enako navdušeno udeležuje staro in mlado. Žal, da se je ta sport zaradi velikega povpraševanja po kresnicah marsikje že pretvoril v prozaično kupčijo. Nastala so že cela podjetja, ki zaposlujejo dobro izurjene lovce na kresnice. Njihova oprema je bambusova palica, mreža, kakršne so v rabi proti moskitom in predpasnik z velikim žepom. S palico otepe veje dreves, pod katerimi se rajrajše zbirajo kresnice in jih polovi v predpasnik, ko pa je plen dovolj bogat, jih zbere v mrežo in odnese podjetniku. Evo, vsaka stvar pa naj si je še tako nerealnega značaja, se da prijeti tudi od praktične strani.

Tehnične skrivnosti starih narodov

Moderni človek kaj rad misli z nekakim ponosnim pomilovanjem na one »stare čase«, ko sta po njegovem mnenju bile znanost in tehnika še v povojih. Pa saj je umljivo. Prav v zadnjih desetletjih sta doživeli tehnika in znanost na vseh poljih tak vzlet, kakršnega ni najti v nobeni kulturni dob, kar jih je doživelo človeštvo. Ne bomo naštevali vseh izumov neprecenljive vrednosti — odveč bi bilo, saj sami živimo sredi njih. In vendar ne more prodreti naš moderni človek s svojo močno razvito inteligenco in najrazličnejšimi sredstvi in instrumenti v tehnične in kemične tajne, ki so bile poznane davnim časom: umetnost, ki je skoroda za vedno izgubljena.¹⁾

Oglejmo si jih nekaj.

V razvalinah starih mest Aztekov v Mehiki so našli raziskovalci krasne posode — na videz iz poliranega železa. Njih trdnost in odpornost ni zaostajala za železnimi izdelki, toda minimalna teža teh posod še zdaleka ni odgovarjala teži železa.

Natančna kemična preiskava je dognala, da so sestavljene iz železa in neke glinaste snovi. Torej doslej nam nepoznana spojina ali bolje rečeno: zlitina.

Mnogi strokovnjaki so se trudili, da bi sestavili vsaj podobno, če ne že prav tako zlitino, od katere so si obetali velikih koristi za industrijo. Neka angleška livarna n. pr. je razpisala nagrado 3000 funtov (¾ milijona dinarjev) onemu, ki bi razrešil fabrikijsko tajno tega »mehiškega železa«. A vsi naporji so ostali zaman in kemiki vedo, da jim bo pomagalo le naključje.

Prav tako se ni posrečilo dognati, kako so stari Rimljani pridobivali nezdroljivo steklo. Za cesarja Tiberija je živel v glavnem mestu rimskega cesarstva steklar, ki je umel izdelovati prozorno in popolnoma nezdroljivo steklo. Predmete iz takega stekla si mirno vrgel ob tla in niso se razbili. Dal si jih v ogenj in niso se stalili.

Sodobni pisatelj nam pojasnjuje, zakaj je ta tajna za vedno izgubljena. Ko je izvedel cesar Tiberij o tem steklarju, je naročil pri njem veliko najrazličnejših posod iz omenjenega stekla za svoj dvor. Ko je steklar naročeno delo izvršil in se

je cesar prepričal o vseh izrednih lastnostih tega stekla, so ubogega steklarja zavratno umorili. Seveda — da ne bi nihče izvedel tajne izdelovanja. Do danes se ni še nikomur posrečilo napraviti kaj podobnega.

Veliko truda in še več denarja stane ohranjevanje železa pred rjo. Posebno v tropskih krajih, kjer je zrak nasičen z vlago in obenem vroč, povzroča rja inženjerjem velikanske skrbi. Še tako skrbno barvanje z najrazličnejšimi sredstvi ne pomaga dolgo časa. Do danes še nimamo zanesljivega sredstva, ki bi trajno varovalo železo rje.

In vendar so že stari Indci pred tisočletji poznali to tajnost. Blizu mesta Delhi stoji velik železen steber, ki datira po mnenju strokovnjakov iz leta 1000 pred Kr. Ta tako zvani kutubski steber se za vremenske izpremembe in za rjo prav nič ne zmeni.

Sprva so mislili, da je steber iz kemično čistega železa, ki, kakor znano, ne rjavi. Kmalu pa so uvideli, da temu ni tako. Kemično čistega železa v naravi ni. Dandanes ga pridobivamo le v manjših množinah s pomočjo električnega toka. Kje naj bi torej Indci dobili 6000 kilogramov takega železa? Toliko namreč tehta steber.

Analizirali so košček tega stebra. Pri tem so dognali, da steber ni iz čistega železa. marveč da vsebuje še druge primese, ki pa jih ni bilo mogoče spoznati z analizo. Še vedno ne vemo, kako je nastalo železo za kutubski steber. Kdor bo razrešil to tajno, si bo prislužil z izumom ogromno premoženje.

V piramidah so našli bujno pisane tkanine, v katere so bile zavite mumije kraljev. Njih starost je bila cenjena na 3—5000 let. Te tkanine so razdobja, v katerih so vstajali in umirali številni narodi, preživele popolnoma nepokvarjene in neizpremenjene. Ostale so mehke in voljne, njih barva je še vedno sveža in nebledela. Jasno je, da je bilo mogoče doseči tako trajnost le s posebnimi prepariranimi metodami.

Mi seveda nimamo pojma o vsem tem. Naša tekstilna industrija, ki je nedvomno na visoki stopnji, bi ne bila zmožna napraviti take večne tkanine kljub najmodernejšim strojem in brezštevlnim barvilom, ki so ji na razpolago.

Ker že govorimo o barvah in barvilih ter njih »vrednosti«, moramo omeniti še

¹⁾ Prim. »Tehnika antike in srednjega veka«. Zis. knjiga 9, str. 442.

neko drugo tajno, ki je prav tako izgubljena: pripravljanje barv, s katerimi so ustvarili stari italijanski, španski in holandski mojstri in njih učenci svoje nesmrtnne umetnine. Sedanja kemična industrija je ustvarila v mnogih ozirih naravnost čudeže in neskončno nadkriljuje skromne poizkuse onih časov, ko so nastajale Botticellijeve, Michelangelove in Raffaellove umetnine. Kljub temu pa se nam ne posreči napraviti onih zares trajnih barv za umetniške potrebe.²⁾

Če primerjamo slike starih mojstrov, ki so ohranile do danes še vse blesteče-sveže barvne tone, z modernimi slikami, ki oblede razmeroma hitro, moramo priznati, da je znala preteklost kljub nepopolnim pripomočkom ustvarjati mnogo bolje, kakor pa naše tako slavljenno stoletje.

Prav tako je z izdelovanjem gosli. Tudi onih tajnih pripomočkov, ki sta jih rabila Stradivari in Amati pri izdelovanju gosli — katerih redki eksemplari so

bili kupljeni zaradi nedosežne miline in čistosti glasu za milijone — tudi teh ni dognal do danes še nihče.

Slavne damaščanke, ki so jih izdelovali v sirskelem mestu Damasku, so poznane po svojih izbornih lastnostih, namreč po trdnem in obenem silno prožnem jeklu. Na vse načine so poizkušali skovati vsaj kaj podobnega — a vse zaman. Sicer umemo jeklo damascirati, t. j. na površini okrasiti s svetlimi in temnimi črtami, a kvalitete ne dosežemo.

Če bi se povrnil v življenje eden izmed starih Indcev ali Egipčanov in bi mu pokazali triumfiračo velikega ptiča, s katerim si je osvojil človek eter, bi nas mogoče zavrnil:

»In vendar ne znate delati železa, ki ne rjavi in naših neuničljivih tkanin!«

Kaj bi mu mogli odgovoriti mi, otroci velikega modernega časa — nič... M. B.

²⁾ Glej »Najlepše barve«, Zis, knjiga 11, str. 254.

Ribnati dež

Zadnje čase je obilo lilo, pa ne sama voda. V Argentini je po ognjeniškem bljuvanju široma pepelilo, v Florenci pa blatilo. Meteorologi so poslednji pojav razlagali s prahom, ki ga je vihar prignal iz afriških puščav. Tako preprosto tolmačenje svoje dni ne bi bilo dovolj: ljudje bi bili v tem fenomenu videli napoved uime. Še hužše je bilo nekdanj, ako je iz zraka žveplilo, oziroma se vsaj usipal rumen prah, precej podoben zdrobljenemu žveplu, ki pa je bil v resnici pelcd cvetočih brez. Taka žolta ploha se tu pa tam opaža v Kanadi, koder se razprostirajo veliki brezovi gozdovi. Včasih prenaša vihra bolj rdečkast prah drugačnih rastlin, tedaj pa gre po ljudski vraži krvav dež, ki naznana smrt imenitne osebe. Dobri pisatelji poročajo, da se je l. 191. pred Kr. tak zamet pokazal pred Hanibalovo smrtjo in neki drugi l. 48. po Kr. napovedal konec cesarja Klavdija. V srednjem veku ter ob zori novih časov je čudna prikazen strašila šestokrat mesta, med drugimi Lizbono leta 1551.

Enako je bilo, kadar je deževalo rib, paglavcev, krastač ali žab. Ni namreč to gola sanjarija, temveč istina: vrtnec jih dvigne z vodo iz jezera in jih izpusti v neki razdalji. To se rado dogodi po tropskih krajih, kadar divja tifon. V Kalkuti je 1834 poročal tamkajšnji dnevnik, da je 17. maja i. l. v Allahabadu deževalo ribe. »Proti poldnevu,« so pripovedovali krajev-

ni veljaki, »je pihal zapadnik in na nebu je bilo nekaj oblakov. Kar pritisne silovit piš in prah in nekoliko trenutkov so se vsi predmeti videli kakor skozi rumenkasto kopreno. Ta curek zraka je bil le dobrih 400 jardov širok, a tako močan, da je trgale strehe in pulil drevje. Ko je nevihta minila, so vaščani na njeni poti za selom našli najmanj tri do štiri tisoč rib, dolgih po pedenj in težkih po 1 funt. Vse so bile mrtve in suhe na površju.«

Vse te ribe spadajo v vrsto, ki jo domačini imenujejo halvea (chalwea, lat. Clupea cultrata). Najbližji ribnik leži pol milje daleč od sela na jugu, najbližja reka, Jumna, tri milje daleč v isti smeri, Ganges pa 14 milj proti severu.

V manjšem obsegu z manjšimi ribicami je podoben dogodek doživela tudi Evropa. Resni pisatelj Thomas Brown, ki je v početku XIX. stol. v Edinburgu učil modroslovje, govori, da je na svoje oči videl plovo »slaničkove«, ki je padla na Loch Levenska polja v škotski.

L. 1835. je župnik Vital Masson Znanstveni akademiji poročil, da je še kot učitelj v Nanteskem semenišču delal s svojimi dijaki v okolici sprehode. »Nekdanj nas je zatele neurje; ko je ponehalo, sem s 5 ali 6 gojenci starimi 15 do 16 let na svoji šetnji naletel na čudovito množino ribic, dolgih po 9 do 12 linij,* ki so skakljale po mokri travi, in sicer na štiri sto korakov dolgi poti!«

Izredno jato krastavic in žab so neredko ugotovili na odprtih polju daleč od vsakega ribnjaka. Vendar ni gotovo, da gre v teh primerih za »deže«, zakaj kvakalice se tedaj pa tedaj nenadno dvignejo na pot in se nagonoma preselijo v drugo vodo, kadar se njihovo bivališče jame sušiti.

Ob hudem vremenu se je v neki paraguajski vasi pripetilo ostuden dež — pijavk. Bile so žive in so se oprijemale bosopetim domačinom za noge. A skoraj so se same vrnile v bližnje močvirje, odkoder jih je bilo prineslo.

Mi bi bili danes prej radovedni nego prestrašeni, ko bi nam hudourje spustilo pred

nosom živalsko zalego. Toda v XVI. stol. je še alzaški učenjak, profesor v Bazlu, Theobald Wolffhart, ki si je po tedanjšigi ime pogrčil v Lykosthenes — pripisoval takim nalivom in pojavicam strahoten pomen ter jih po 21 letnem delu postavil na častno mesto poleg kometov v obliki mečev, sulc, kopij, kosá itd., ki so jih baje ljudje opazili v oblakih, postavil torej v svojo knjigo »Prodigiorum ac ostentorum chronicon«, okrašeno s čednimi lesorezi (1557). Po W. Matthey-Caudetu.

* V starem merstvu je znašala pariška črta $\frac{1}{12}$ pariškega palca ali 2.2558 mm.

DNEVA NE POVE NOBENA PRATKA

Maurice de Féraudy

(1860—1932)

Duh odličnih vrlin je za vselej ugasnil. Zapustil pa je celo vrsto pesemskih snopičev, n. pr. Les Heures émués, kakor tudi nekaj komedij, n. pr. Tic à Tac (1899), L' Ecole des Vieux, Le Béguin de Messaline, Leurs Amants itd. Zložil je takisto nekaj napevov in romanc, ki so vse dosegle uspeh. Glavno delo pa je Féraudy ustvaril kot igralec. Z 20 leti je stopil v gledališče, Comédie Française, ki jo je zbog starosti pred kratkim ostavil. Vendar je še tik pred smrtjo, namreč meseca aprila, igral Michel-a v gledališču »Michel«. Tako je ostal zvest poklicu, ki ga je štel za najlepšega na svetu. Ko so 1918 Nemci z daljnosežnim topom streljali na Paris, se je uprizarjal »l'Abbé Constantine«. Pred drugim dejanjem nastopi Féraudy sam, rekoč: »Naloga mi je sporočiti vam, kakor ste to slišali sami, da so prvič ustrelili s topom. Kdor želi oditi iz dvorane, naj le gre. Predstavo pa bomo seveda nadaljevali.« Nihče se ni ganil in vse je ploskalo Féraudy-ju. A. D.

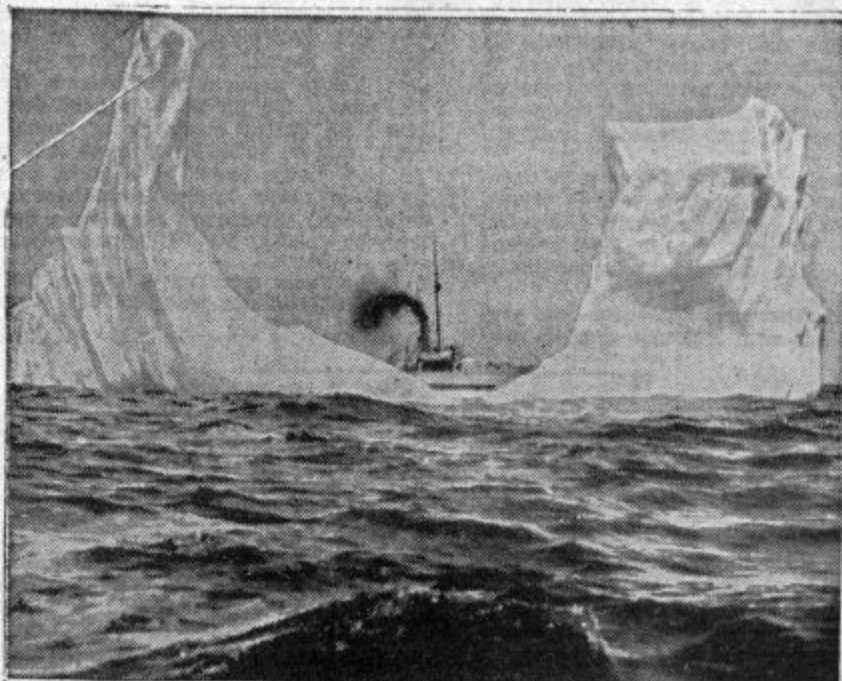
K sliki na ovitku

Znamenita ameriška plesalka MYRA KINCH, ki prireja v Evropi baletne večere. Pričela je v Reinhardtovi »Komediji«. Nadaljnje postojanke njene evropske turnee so Kodanj, Stockholm, Rotterdam, Dunaj, Budimpešta, Milan, Pariz in London. — Mary Kinch se poslužuje barbarskih eksočnih in grotesknh mask, ki jih je izdelal danski kipar MORTENSEN. V enem in istem plesu spreminja tipe ter nastopa kot dvojna osebnost. Svojo kariero je začela pred tremi leti v Kaliforniji.

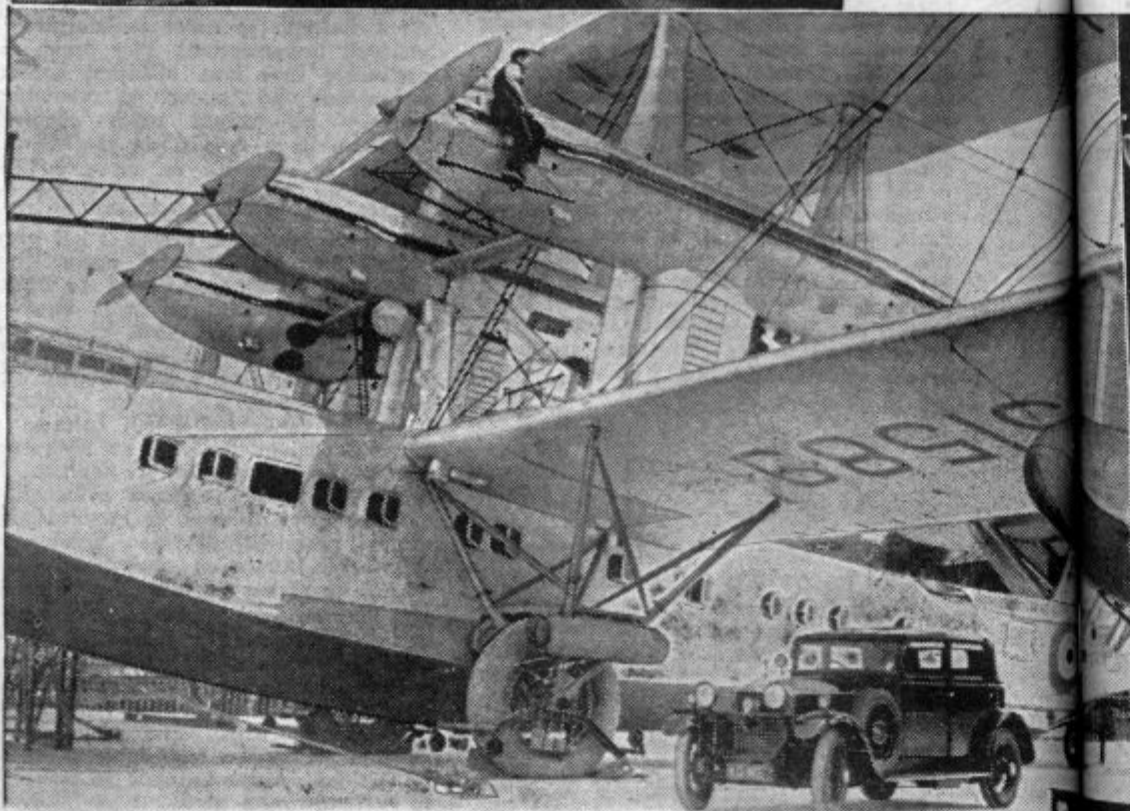
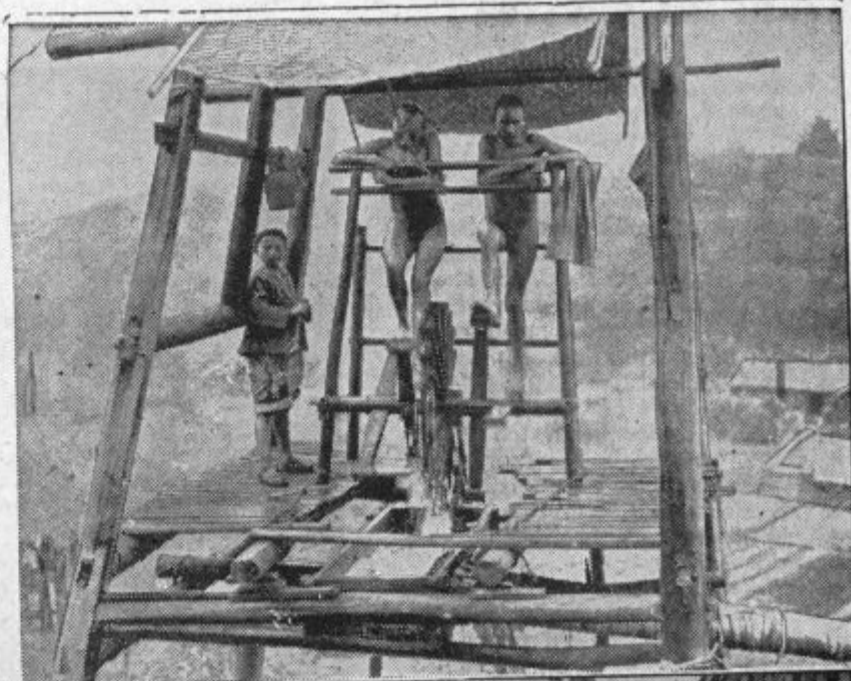
Hamlet, great problem

Črni demant v Shakespeare-ovi proizvodnji, Hamlet, je angleškim in jenkovskim kritikom še zmeraj »velika uganka«. Zdaj jo je nekoliko osvetlil Abel Lefranc ob priliki predstave v Comédie-Française (Revue Bleue, maj). Kakor vemo, je Shakespeare našel zgodbo danskega kraljeviča v V. snopiču Belleforestovih »Histoires tragiques« iz l. 1570, Francoz pa je bil pobral snov v latinskih kronikah Danca, z imenom Saxo Grammaticus. Lefranc je našel Belleforestov obrazilček (argumentum), kjer pravi, da je prelivanje krvi med bližnjimi sorodniki, povzročeno po zavisti in vladohleptju, privedlo za pameti naših očetov na Škotskem in v Angliji do tragedije. Belleforest je namignil na umor, ki se je 9. II. 1567 izvršil nad Darnley-jem, drugim možem Marije Stuartove. Migljaj je tem manj oporečen, ker je 2 leti pozneje objavil celo knjigo, hotoč opravičiti kraljico glede zločina, ki se ji je očital... Shakespeare je zasnoval svojo igro v prvih dveh letih XVII. stol., ko se je britanska javnost brigala za Elizabetino nasledstvo: ali pripade sinu Marije Stuartove in Darnley-ja? »Avtor drame, pa naj si bo to kdokoli,« trdi Lefranc (zanj to ni Bacon, ne Rutland, ne Shakespeare, pač pa šesti grof Derby, William Stanley), »je očitno poskusil prikazati, koliko je vznemirljivega in groznega v tej škotski kraljevski družini«. Vendar si je Elizabeta izbrala za naslednika Jakoba VI., ki je skoraj zavladal Veliki Britaniji pod imenom Jakob I. Nanj, na njegov negotovi in vznemirljivi značaj je torej mislil Shakespeare, slikajoč Hamleta... Najgloblji biser angleškega dramatika je torej po splošnem zakonu »priložnostno delo«. Toda nalik vsem umotvorom se vzpenja, se vznáša nad dobo in okoliščine. Veliko skrivnost drame je treba iskati v Hamletovem srcu. A. D.

Zgoraj levo: starijska ladja mednarodno me varnostne službe v severnem, kjer ogražajo promet p ledne gore. — Desno: Primitobivanje soli na Kitajskem; levo: Največje vojaško svetu, last angleške zračne sile. — Cesta v Bangkoku (levo: siamski kralj).

Razum ali čuvstva?

Vodilen nemški znanstvenik je proučil male žilice v ustnicah in ugotovil, da se da po njihovem številu in soredju sklepati, ali vodijo človeka do uspehov hladno logika ali čuvstva.

Nemški učenjaka dr. S. Bettmann je ugotovil, da vladata svet dve vrsti ljudi, in sicer ljudje z razumom, ki vladajo s hladno logiko, neizprosni dejstvi in sodbami, in ljudje, ki gredo po življenjski poti s čuvstvi.

Zanimivo je, da je človeku na obrazu zapisano, v katero vrsto teh ljudi ga je treba prištevati. Ne morda v očeh ali na nosu, niti ga ne izdajata visoko ali nizko čelo, temveč ustnice — najbolj spodnja — so značilne za človeka »razuma«.

Med najbolj značilnimi tipi je treba omeniti prejšnjega ameriškega predsednika Coolidgea, ki bi bil popolnoma drugačen človek, če bi bil imel kot senator Borah — ki je mimogrede omenjeno najbolj značilen Američan — velika usta s širokimi gibljivimi ustnicami. Znano pa je, da je imel Coolidge ozke, skoraj brezkrvne in trdno zaprte ustnice; seveda moramo vedeti, da oblika in velikost njegovih ustnic ne bi bile spremenile značaja, temveč bi bile takšne ustnice samo rezultat njegovega značaja.

Če preiščemo ustnice z drobnogledom, vidimo, da je »gibljiva« ustnica sestavljena iz številnih malih žilic, tako zvanih kapilarov. Te ozke prozorne cevke napajajo mišice in tkivo s krvjo. Po njihovem številu in soredju lahko sklepa znanstvenik, ali dosega človek uspehe s hladno logiko ali čuvstvi.

Prevelika usta, dasi niso lepa, niso preobčutna hiba za moškega. Tako beleži n. pr. senator Borah svoje glavne uspehe prav zaradi svojih »velikih ust«. Velika usta ima človek s čuvstvi in takšen govornik mnogo lažje prepriča množico kot n. pr. hladni in samo logični tip Coolidgea.

Prof. Bettmann je dalje ugotovil, da so igralci navadno ljudje s polnimi ustnicami in spadajo potemtakem med čuvstvene ljudi. Ženske so bile že davno prepričane — kar je sedaj proučila tudi znanost — da najdejo čuvstvene ženske mnogo lažje svoj

Bivši predsednik COOLIDGE

zakonski pristan kot zastopnice tkzv. intelektualnega tipa. V glavnem lahko prištevamo črnolaske med ženske s čuvstvi, med tem ko plavolaske napravljajo le takšen vtis, ker si pač ustnice pobarvajo mnogo bolj rdeče kot jih lahko barva narava.

Znano dejstvo je dalje, da so severna plemena mnogo bolj mirna kot žihvahna južna plemena, ki jim je že narava dala polne in živordeče ustnice.

Človek s čuvstvi ima lahko mnogo obraznih kretenj; predstavljati si je treba, da povzroča različne izraze na obrazu »delo« ust. Tako more ptica, ki ima trde ustnice, izraziti z obrazom prav malo, ker lahko samo odpre in zopet zapre oči in kljun. Te živali — in ribe ter plazilci — hodijo po svetu z »otrplim« obrazom. Pes n. pr. ima mehke ustnice in velik gobec in ima mnogo čuvstva, kar se lahko sklepa po vedno drugačnem izrazu.

O igri človeških oči za izražanje čuvstev se je že mnogo govorilo. Toda človeški organi za gledanje bi učinkovali prav tako stekleno kakor isti organi pri živalih, če bi jih ne spremljalo stalno premikanje trepalnic in ostale kože, ki ga povzročajo usta. Mogoče je n. pr., da se človek smeje z usti, oči pa ostanejo hladne; nemogo-

če pa je, da bi se oči kazale smehljajoče, če se prej niso zasmejala usta in s tem povzročila migljanje trepalnic in brazdic na koži.

Človek z razumom ima zelo često tkzv. pokerjev obraz, ki ne izdaja niti najmanjše misli, ali točnejše, na katerem ni nikoli nobenih sledov o istovrstnih sklepih v mozgu. Na obrazu se opazi lahko samo občutek, ki ga povzročajo te misli. Če je na nekoga namenjena pištola, ne more — pa naj bi bil najboljši igralec na svetu — z obrazom izraziti misli, da bo umorjen, pač pa lahko napravi kretnjo in pokaže občutek, ki ga je rodila ta misel... strah.

Usta čustvenega značaja niso samo velika in gibljiva, temveč njihove mišice so tako zelo napolnjene s krvjo, da takšna usta obvladajo ves obraz. Takšnim ljudem je prav težko obdržati miren obraz.

Isti učenjak je dalje dognal, da se igralci, ki spadajo v to vrsto ljudi, običajno rodijo s polnimi ustnicami. Večno pretvarjanje obraza pa še bolj poveča kapilare, tako da so njihove ustnice pozneje že iz samih malih krvnih cevčic.

Otroci so bolj »čustveni« kot ženske, slednje pa še bolj kot moški. To je ugotovljeno s poskusi, koliko jih je

Senator BORAH

treba dražiti, da se pričnejo solziti. Ko postajajo ljudje starejši, se »čustva« polagoma »izgubljajo« in preiskovalci so ugotovili, da postanejo ustnice v starosti zopet ožje in tanjše.

Skoraj nepobitno je, da imajo tudi pevci, govorniki in pridigarji prav tako velika usta in polnokrvne ustnice kot igralci. Kdor lahko brez priprave govori ali lahko ob kakršnikoli priliki vstane in citira karkoli, gotovo nima ozkih ust s tankimi ustnicami. Ti čarovniki lahko govorijo ure in ure o stvareh, o katerih sploh niso razmišljali.

Možje kot je bil n. pr. Coolidge tega ne delajo in sploh ne morejo storiti. Ta vrsta ljudi bi morala snov temeljito proučiti ter nato spraviti vse gradivo v logično in pravilno medseboj povezano obliko. Moderni radio je bolj naklonjen tej vrsti ljudi, ker se pač kretenj in izrazov na obrazu ne da prenašati. Zanimivo je, da imajo divja plemena po večini le tanke in brezkrvne ustnice.

Tudi med velikimi opicami je v tem oziru velika razlika. Gorila, molčeca opica džungle, ki je človeku še najbolj podobna, ima napete in tesno se prilegajoče ustnice s čvrstimi mišicami, toda brez finih živčnih in krvnih kapilarov. Gorili ustnice ne koristijo, kadar z zobmi nabira ter tre banane, divje češnje in druge rastline. Gorila kaže vse znake mrkega, molčечеega in neprijetnega značaja in je torej — per nefas — bolj podobna severnjakom kot južnim narodom.

Šimpanzove ustnice so daljše, mnogo bolj mišičaste in jih žival uporablja kot orodje. Ustnice te »človeške« opice so mnogo bolj izrazite, tako da ta opica lahko v trenutku izraža strah, pa zopet jezo, zanimanje in še marsikaj drugega.

Uspehe v življenju dosegajo ljudje z razumom in ljudje s čustvi, toda po različnih potih. Prva vrsta (Coolidge in slični) gredo do uspeha z obvladanjem samega sebe in z dejstvi, druga (senatorja Boraha in slične) pa vodijo skozi življenje čustva, ki »potegnejo« in vplivajo na sočloveka.

Morda bi se dalo s preiskavo kapilarov pri mladem svetu točno določiti, kateri način uspeha bi bil zanj lažje dosegljiv, vsaj za ljudi, ki se nameravajo posvetiti gledališču ali filmu. Moški bi se pri tem ravnali po teh splošnih načelih.

Dekleta, ki jih odlikujejo polnokrvna usta in gibljiv obraz, pa si lahko pomagajo z vajami v izgovarjavi. V Ameriki so pri telefonistinjah — ki jih sistematično urijo za poklice s pravilno izgovarjavo — ugotovili po končanih vajah, da so dobile mnogo ži-

vahnejši izraz v obrazu. Nedavno je neka strokovnjakinja iz telefonske stroke sestavila vrsto vaj za obraz in ustnice — zaradi izboljšanja izgovarjave in ne nazadnje tudi zaradi tega, da bi kandidatnje dobile gibljivejši obraz in polnejše ustnice.

Sončni palež

Malo je bilo dosedaj sončnih dni, čeprav smo že sredi leta. Že v začetku maja smo se druga leta goli sončili, da smo navadili svojo kožo na sonce. Letos je pa druga. Kar poizkusi se izpostaviti hudim julijskim žarkom gol, pošteno jo boš izkupil. Vsež kožo si boš opalil. Kaj pa povzroči po kratkotrajnem sončenju porditev kože, po dalje trajajočem prav boleče opekline z vročico in splošno slabim počutjem? Vročina sončnih žarkov, so mislili dolga tisočletja, dokler ni danski učenjak Niels Finsen dokazal, da je to naziranje napačno in da povzročijo sončni palež nevidni ultraviolečni žarki. Zdravniki govorijo odtlej o »svetlobnem eritemu«, če hočejo strokovnjaško označiti pordečitve in opekline od sončnega paleža. Ta se sicer razlikuje od porjavenja kože, vendar pa ima s paležem to skupnost, da je navadno porjavitev, ki nastane s tvoritvijo varstvenih barvil, posledica svetlobne dražitve.

S podobnimi raziskavanji sta pozneje Haussler in Vahle (Berlin) dognala nekaj novega, ko sta dokazala, da niso vsi žarki ultraviolečnega svetlobnega pramna enako učinkoviti pri povzročitvi sončnega paleža. Poznamo namreč ultraviolečaste žarke, ki jih ni v sončni svetlobi, pač pa jih imamo zelo obilno v nekaterih umetnih izvori svetlobe. Te vrste žarkov dražijo razmeroma zelo malo človeško kožo v primeri z vrstami ultraprarna sončne svetlobe. Toda tudi ti žarki sončne korone ne opalijo vsakega človeka enako. Zato govorimo kar o posebnih tipih sončnega paleža, ki jih moremo med seboj primerjati le, če vzamemo dogovorjeno količino pordečitve, ki se da lahko ugotoviti, za mero svetlobne občutljivosti.

Hoteč napraviti red v raznih naziranjih o tej občutljivosti posameznih

človeških tipov, je predlagal v najnovejšem času Ellinger takšno mero. Kot enoto je vzel čas, ki je potreben, da povzroči svetloba pare v živosrebrni svetilki (220 voltov, 2,5 amperov) iz razdalje 25 cm na notranjo stran podlahti še vidno pordečitev. Jasno je, da moremo poljubno število ljudi na ta način glede kožne občutljivosti preiskati in napraviti iz teh izsledkov statistične podatke o stopnostni razliki te občutljivosti raznih tipov ljudi in o vzrokih te različnosti.

Ellinger je izvedel merjenje na 1164 osebah obeh spolov v starosti od 7 do 90 let. Predvsem se je izkazalo, da so svetlolasci (blondinci) povprečno za 40 odstotkov občutljivejši za svetlobo kakor temnolasci. To je nekaj, kar smo v bistvu že vedeli iz izkustva, vendar pa je zanimivo, da ta občutljivost ni dosledna. V resnici se namreč svetli lasje ne ujemajo vedno s svetlopoltnostjo, temveč najdemo mešane tipe, v katerih se križajo lastnosti be-

F. Splitter: JUTRANJI POZIREK

lega in temnega tipa. Ti križanci ne soglašajo z gornjim pravilom. Tudi od starosti zavisi občutljivost telesa za svetlobo. Če vzamemo ljudi med 20 in 50 letom za odrasle in označimo njihovo občutljivost s 100 odstotki, vidimo, da so v primeru z njimi otroci med 6 in 12 letom za polovico manj občutljivi. V letih zorenja (pubertete) nastopi polagoma izprememba: občutljivost rase, pri ženskah slabeje kakor pri moških, dokler ne doseže stopnje odraslih. Po 50 letu pa spet pojema občutljivost in pade pogosto celo pod mejo otroške dobe. Ženske so povprečno za 20 odstotkov manj občutljive od moških. O vzrokih te okolnosti pa ne vemo ničesar.

Zanimiv, čeprav ne čuden, je vpliv mesečne mene žensk na svetlobno občutljivost: v 50 odstotkih je občutljivost pojačena, v 20 oslABLJENA. Tudi med nosečnostjo rase občutljivost, in sicer do največ 60 odstotkov. Isto opažamo tudi pri vseh vnetljivih procesih v našem telesu. Tudi tukaj smo

povsem neizvestni, kakšni dogodki v notranjščini telesa so odločilni za spremembo stopnje občutljivosti za ultravijoličaste žarke.

Prav zanimiva je Ellingerjeva ugotovitev, da je ta občutljivost odvisna tudi od letnega časa. V marcu in aprilu namreč narašča, poleti pojema, kar moremo smatrati za obramben pojav, dočim v jeseni, oktobra in novembra spet narašča.

Ellinger svari na podlagi teh svojih izsledkov pred divjim zdravljenjem z obsevanjem po tistih zdravnikih, ki dajejo svoja umetna višinska sonca kar vse povprek brez ozira na starost, spol, konstitucijo, letni čas, vsem bolnikom v enakih obrokkih. Tu mu moramo povsem pritrčiti. Pa tudi v krogih izrazitih oboževalcev in blaznih uporabnikov sončenja, ki celo male otročiče silijo v najneumnejše sončne kopele, bi si naj zapomnili njegov svet, da niso sonca vsi enako potrebni.

(kč)

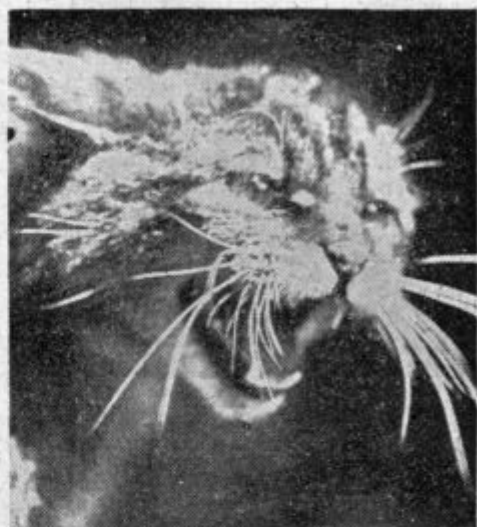

H. Baldung Grien: »Konji v gozduc
(Lesorez velikega nemškega renesančnega umetnika).

Izumirajoče evropsko živalstvo

V začetku je moralo človeštvo voditi trdo, žilavo borbo s svojimi sovražniki med živalmi in se je razširila ta borba pozneje tudi na zaščito domačih živali pred vsakovrstnimi četveronogatimi in krilatimi roparji. Ta podoba se je v naših dneh docela spremenila. Človek našega pasu in njegove domače živali niso le skoraj brez sovražnikov med živalmi, temveč smo tudi spoznali, da smo šli v njih pobijanju že predaleč. Vse živali, ki so utegnile biti človeku nekoč nevarne ali so mu kratile prostor, so posvečene izumiranju. V zadnji minuti je človek spregledal, da preti tukaj uničenje nenadomestljivemu koščku narave. Z isto vneto, s katero je prej postopal proti svojim živalskim sovražnikom, skuša sedaj ohraniti njih zadnje še živeče eksemplarje.

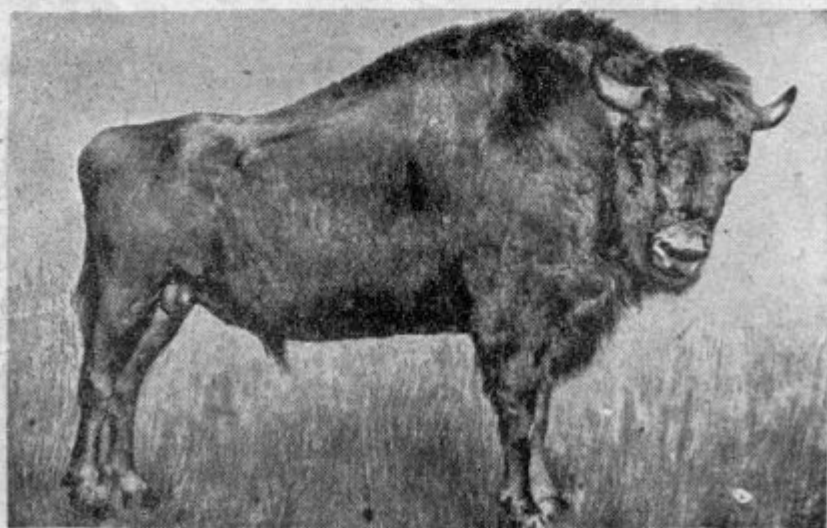
Vzrokov nam ni treba daleč iskati. Človeška kultura je pospešila propast vseh v prosti divjini živečih živalskih vrst. Njih življenjski prostor je še vedno prabitni, nenegovani gozd. Kakor pa je moderno gozdarstvo spreminjalo gozd v lesno skladišče, odstranjevalo nizko lesovje in plevel ter sadilo drevje v pravilne vrste, tako je divjačina gubila svojo domovino. Danes je v Evropi le še malo ozemelj, v katerih nahaja divjačina svoje naravne, pragozdne življenjske pogoje. Kjer teh pogojev ni, je človek zgradil umetna gojišča. V tem pogledu se Evropa seveda ne more meriti z neevrop-

Glava divje mačke

skimi deželami. Znani so ogromni zaščitni parki v Zedinjenih državah, v Kanadi, Južni Afriki in Avstraliji, ki so tako veliki, kakor marsikakšna evropska država. Evropa ima za takšne stvari premalo prostora, a vendar ima še oaze, v katerih živi divjačina kolikor toliko neovirano.

Med živalskimi vrstami, ki jim preti najbolj pogin in ki spadajo med najzastavnejše zastopnike evropskega živalstva, je vreden posebnega zanimanja zo-

Krasen eksemplar zobra

Uharica

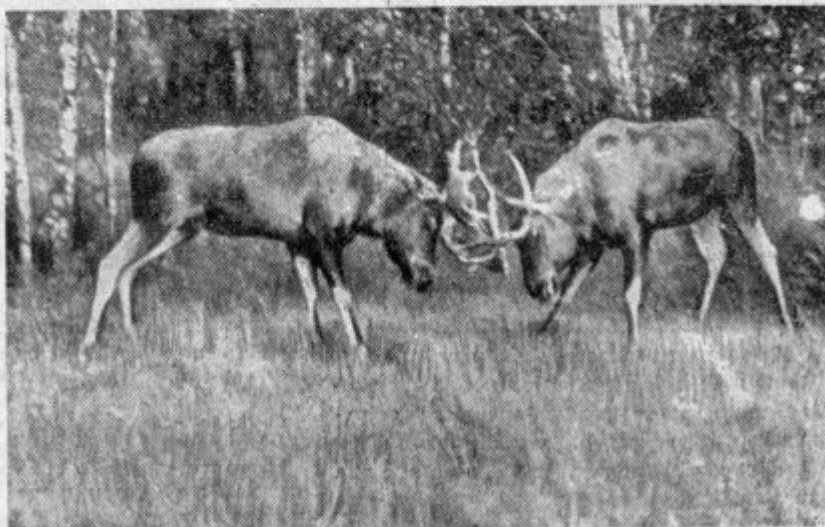
ber, ki ga po krivem zamenjujejo s turrom. Oba sta pa bistveno različna predstavnika divjega goveda, ki je bilo do konca srednjega veka lovцем najljubša divjačina. Tur pa je že v 16. stoletju popolnoma izumrl, a še danes je primešana njegova kri krvi naše domače goveje živine. Tur je bil krotkejši in ga je bržkone že človek v kameniti dobi imel za domačo žival. Zober pa se je upiral vsem poskusom, da bi ga ukrotili. Ostal je še do danes divji potomec gozdov in močvar. Živi ga samo 50 do 60 kosov, ki so razdeljeni na razna gojišča in zoo-

loške vrtove, zlasti na Nemškem. Pred vojno je bilo zobrov največ v ogromnem Bjalooveškem pragozdu v Rusiji, namreč preko 700. Svetovna vojna je tu tako dobro opravila svoje delo, da jih je ostalo samo malenkostno število.

Zobrovo usodo deli los, ki ga je bilo v predzgodovinskih časih ogromno število, a ga je dobiti danes samo še v širnih vzhodnopruskih gozdovih. Cenijo ga na 600 do 700 kosov in samo najstrožje zaščitne odredbe so ga obvarovale popolnega pogina. Pred kratkim se je vršila posebna konferenca, ki so se je udeležili zastopniki raznih evropskih držav, samo

Črna štokrlja

Losa

da bi se posvetovala o ohranitvi te svojevrstne živali.

Velike zveri so v Evropi malo da ne izginile, n. pr. medved, ris in volkovi. Nekaj številnejša je divja mačka, pred vsem v alpskih deželah. Bober se je ohranil samo v posebnem zaščitenem ozemlju ob Labi, kjer pa ga ubija v zadnjem času tuberkuloza, tako da ga bo težko ohraniti. V Alpah se na raznih krajih zelo trudijo, da bi obvarovali že skoraj izumrlega kozoroga, švica je osnovala celo zaščitni park za gamse, ki jim isto tako grozi poguba.

Med divjimi pticami poje mrtvaški zvon črni štokrlji, ki jo je dobiti samo na redkih, osamljenih mestih severne Nemčije. Njena usoda čaka uharice, kralje med pticami, planinskega orla, pa

bi našli v Evropi že skoraj na prste obeh rok. Krasni morski orol je postal tako redek, da morajo njegova gnezdišča naravnost prikrivati, ribjega orla in kormorana bo v Evropi težko ohraniti v zadnjih eksemplarjih. Tudi cela vrsta manjših ptic, kakor sokoli, je že potrebna stroge zaščite.

Če napravimo bilanco, moramo potemtakem ugotoviti strašno in vsega obžalovanja vredno ubožo stanje evropskega živalstva. Postaja čedalje enoličnejše in skoraj je mogoče napovedati čas, ko bo sestojalo samo iz male divjadi, ptic pevk in — domačih živali. Velik je človeški greh, ki je često brez povoda in potrebe uničil toliko živalskih vrst. Tem večja je naša dolžnost, da ohranimo vsaj tiste, ki jih še imamo.

JAPONSKA V SLIKI IN BESEDI

Odnosaji z Rusijo so kmalu zašli v kritično stanje zaradi Koreje, kjer je car skušal raztegniti svoj vpliv. Japonska je zahtevala politiko »odprtih vrat« v Koreji. Izbruhnile so sovražnosti in teden nato je bila napovedana vojna. Bilo je to 10. februarja l. 1904. Japonska je bila za borbo pripravljena.

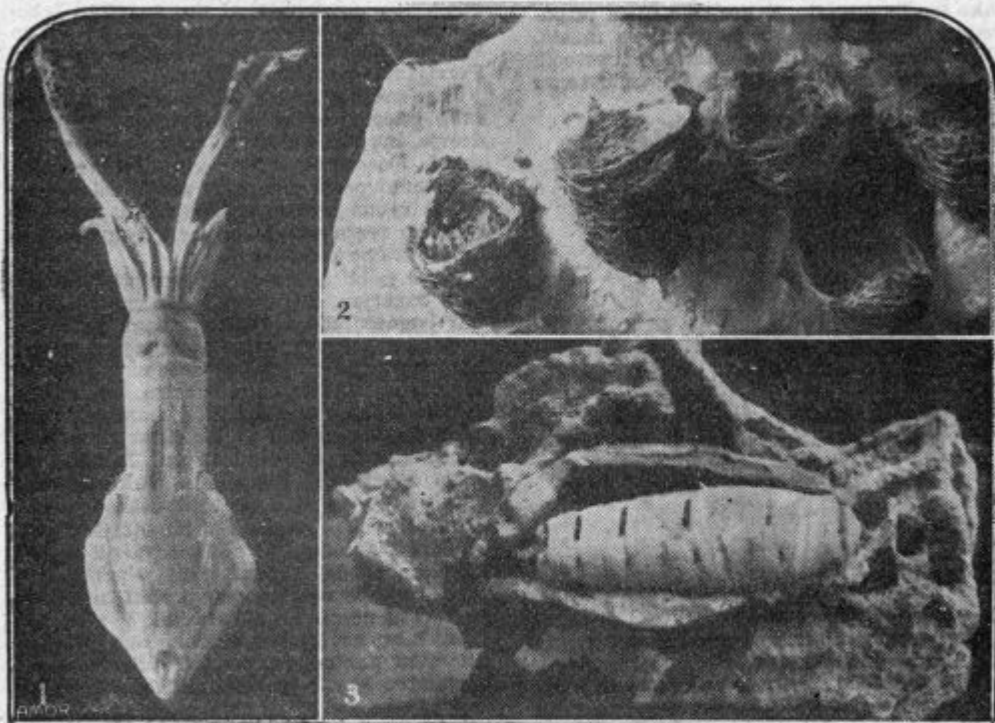
Z mnogo močnejšo mornarico je Japonska kmalu premagala rusko vojno brodovje na Daljnem vzhodu. Rusko vzhodno brodovje je težko poškodovala že takoj ob začetku sovražnosti. Rusija je v naglici zbrala še svoje baltako brodovje, ki je odplulo proti Japonskemu morju. Obstojalo je iz 35 edinic. Ladje so bile slabo opremljene in moštvo je bilo neizvežbano in nedisciplinirano.

Nenavadne sladčice

Okusi so različni. Skoraj ni kraja na svetu, ki bi ne imel kake »specialitete«. V današnji dobi visoko razvitega prometa pa postajajo specialitete vse bolj obča last in kdor bi rad pokusil to ali ono, mu zdaj ni treba potovati tjakaj, kjer je tista reč do-

kusi zelo cenijo juho iz gnezd neke vrste lastavic tako zvanih salangan, ki žive največ v Holandski Indiji.

Povsod ob Sredozemskem morju so zelo priljubljena jed sipe, živalce, ki se ne zde ravno okusne, a so, zlasti z rižem pripravljene, izvrstna delikatesa.

1. Sipa, ki živi v Jadranskem in Sredozemskem morju — 2. Gnezda lastavic salangan na otoku Javi — 3. Matica termitov

mača. Kar se tiče mesne hrane, menda ni živali na svetu, ki se ljudem ne bi zdela užitna. Če ne diši temu plemenu, je pa morda drugemu sladčica. Vsaka živa stvar najde svoje sladokusce. Seznam »morskih sadežev« je skoraj neskončen, tako da lahko postavimo aksiom: vse kar živi v vodi, je užitno.

V nasprotju s tem pa je kraljestvo žuželk, do katerega je človeški okus precej nezaupljiv. Nekatera ljudstva rada jedo kobilice. O Rimljanih je znano, da so se radi sladkali z ličinkami nekaterih vrst hroščev. Nekaterim afriškim plemenom je najpriljubljenejša sladčica matica termitov. Ta matica namreč ni navadne mravljine velikosti, marveč pravcata kocklja izrednih dimenzij in nabito polna slastnih jajčec. Mehikancem je prav priljubljena poslastica med, ki ga nabirajo neke vrste mravlje. Kitajski glado-

Na sledi za Pantagruelom

Dolina Loire, ki spada med najlepše pokrajine Francije in jo krasijo divni zgodovinsko dragoceni gradovi, bo imela za številne tujce, ki jo obiskujejo, vsako leto, novo privlačnost. To je farma »La Decinière« v Chinonu, kjer se je l. 1419. rodil in preživel tudi mladost Francois Rabelais. Na pobudo poslanca dr. Legrosa je francoska vlada kupila to farmo in jo proglasila za narodno premoženje. Kraj ni samo pomemben zaradi tega, ker je tamkaj tekla zibelka Rabelaisu, temveč še bolj zato, ker je ozadje številnih zgodb o Pantagruelu in Gargantui. Posestvo je baje še zdaj prav takšno kot je bilo takrat, ko se je mladi Rabelais — v veliko škodo svojih hlač — drsal po stopnični ograji. (Glej Zis knjiga 11. str. 259.)

TRI MINUTE POTOVANJA

Teheran, prestolnica moderne Perzije

▼ Orientu je mnogo mest, okoli katerih seplete nešteto pripovedk. Če pa obiščeš katero med njimi, si skoraj zmerom razočaran. Pač ni na svetu kraja, ki bi bil res tako lep in zanimiv, kakor se o njem pripoveduje. Zlasti velja to za perzijska mesta. Tujec pričakuje krasno mesto v cvetočih vrtovih, pa najde puščobo. Ali vzlic temu

lahko vidiš v Perziji mnogo zanimivega. Vzemimo samo Teheran. Pri tem imenu se zmisliš na hladne vrtove, vodomete in loke pisanega cvetja. V Teheranu o vsem tem ni ne duha ne sluha, so pa druge lepe in zanimive stvari. Teheran, glavno mesto Perzije, leži v zračni črti kakih 900 km severovzhodno od Bagdada. Je dokaj mirno mesto, a vendar stoji na vogalih prometnih redarji, da nadzirajo avtomobilski promet, kadar ga je kaj, še bolj pa, da priganjajo osle, ki se ustavljajo po ulicah. V Teheranu vidiš mnogo rdečega, ker skoro vsak meščan uporablja »heno«, neko prijetno, svetlordeče barvilo, s katerim si ženske barvajo nohte, obrvi in lase, moški pa brade.

Krasno sonce je v Teheranu. Nebo je neverjetno sinje, prozorno. Na severu kipi vanj s snegom pokrito gorovje, ki je v čudnem nasprotju s sončnim žarom. V mestu se grade nove ceste in promenade. Ko pa prideš v staro mesto, v labirint ozkih, zverženih ulic in pokritih prehodov, kjer so bazarji, pa moraš priznati, da se šele tukaj vidijo res zanimive reči. Vsaka stroka obrti in trgovine je osredotočena v posebnem mestnem delu. Vsepovod razbijajo kovačnice za medeninaste izdelke, Vrvež oslov,

konj, kamel in ljudi med bazarji je nepopisen.

Najelegantnejša trgovska ulica Teherana je Lalezar. Tu je naprodaj blago iz vsega sveta, nekakšna mednarodna industrijska razstava. Med trgovskimi poslojpi pa stoje najodličnejši hoteli in tu so tudi vsa lepša kino gledališča. O mraku se ta teheranska Fifth Avenue napolni s šetalcji in venomer švigajo mimo tebe črno oblečene Perzijanke zasrtrih obrazov.

Res so tudi vrtovi v Teheranu, toda ne tako zeleni, kakor bi pričakoval. Cvetlice, drevje, majhni vodometi, toda povsod v teh oazah, ločenih od ceste z visokimi stenami, leži samo pesek namestu sočne zelene ruše. In ravno na takem peščenem, negostoljubnem svetu vzbujajo najmanjši spaček vrta že lirčno navdušenje.

Sicer je bil že govor o pestrosti teheranskih bazarjev, a posebej je še vredno omeniti bogato izbero vsakovrstnega lepoticja in dragih kamnov, ki se prodajajo v nešteti trgovinicah. Tu najdeš najkrasnejše smaragde, svetlomodne turkize, vdlane v venčke biserov iz Perzijskega zaliva, rubine iz Burme, safirje iz Kašmira pa fantastičen zlat in srebrn filigran. Teheran je večni sejem vse Perzije in skoraj nemože ga je zapustiti brez odpustkov.

Po večerni promenadi si imovitejši Teherančani privoščijo še poset tega ali onega kino gledališča. Zvočni filmi se večinoma predvajajo v originalnem jeziku, nekateri pa tudi v perziščini ali ruščini. V teheranskem kinu neverjetno globoko občutiš moč filma, ki zanima in privlači tako mešano gledalstvo in sili na smeh ali na jok enako zapadnjake kakor orientalce.

Zanimive izkopanine v Arktidi

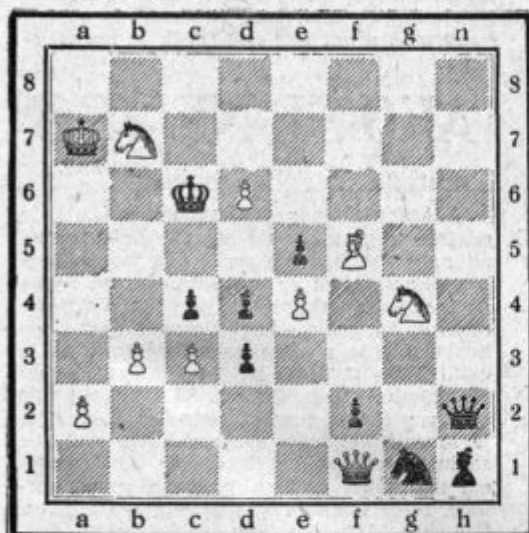
Pri Point Barrovu na Aljaski so našli ostanke predzgodovinske naselbine Eskimovcev. Učenjaki sodijo, da gre za ostanke, pripadajoče kulturi »Thule«. Lani, poleti je odpotoval na Point Barrov arheolog James A. Ford, ki je, razen čez zimo, vodil izkopavanja vse do letošnje pomladi. Vse, kar se je doslej našlo, spada v staro kulturo Berinškega morja. Po izkopinah se da sklepati na priseljevanje mongolskih plemen iz Azije v Severno Ameriko. Zanimivo je, da so iz nižjih zemeljskih plasti spravljali na dan vedno finejše artefakte, namestu da bi bilo obratno. Dotično človeško pleme je moralo torej kulturno propadati, kar se da razlagati na ta način, da se je priselilo v te odljudne kraje iz dokaj ugodnejšega podnebjja.

SAHI

Problem 2

K. A. Kubel

3. nagrada na ruskem šahovskem kongresu

Beli: Ka7, Df1, Sb7, Sg4, Lf5; a2, b3, c3, d6, e4.

Črni: Kc6, Dh2, Sg1, Lh1, c4; d3, d4, e5, f2.

Mat v 3 potezah.

Indska obramba

Prva igra iz matcha Sultan Khan-Flohr, igrana v Londonu 22. febr. 1932.

Beli: Sultan Khan.

Črni: Flohr.

1. d2—d4 Sg8—f6

2. Sg1—f3 e7—e6

3. c2—c4 b7—b6

4. g2—g3 Lc8—b7

5. Lf1—g2 f8—b4+

6. Lc1—d2 Lb4×d2+

7. Sb1×d2 0—0

8. 0—0 d7—d6

9. Sf3—h4 Lb7×g2

10. Kg1×g2? ...

Nerazumljivo. Ali naj služi zamenjava tekačev zato, da prideta konj in kralj v slabo pozicijo?

10. ... c7—c5!

11. d4—d5 e6×d5

Likvidacija centra ustvari jasno pozicijo, kar je le v korist črnemu. Premoč v kmetih na damskem krilu mu prinaša odločujočo prednost.

12. c4×d5 Sf6×d5

13. Sd2—e4 Sd5—f6

14. Se4×d6 Sb8—c6

15. Sd6—b5 Dd8—e7

16. Sb5—c3 Ta8—d8

17. Dd1—c1 ...

Nekoliko boljše je bilo Dd1—a4.

17. ... Sc6—d4

18. e2—e3 Sd4—e6

19. Dc1—c2 g7—g6

20. Ta1—d1 De7—b7+

21. f2—f3 b6—b5!

22. Td1×d8 ...

Sultan Khan poizkuša z zamenjavo stolpov zmanjšati število orožja in igro ponovno postaviti. Vendar ostane d-črta z izvrstno pozicijo črnih konjev zasedena. S spretnim manevriranjem kraljice preide Flohr kmalu v napad na kraljevo krilo.

22. ... Tf8×d8

23. Tf1—d1 Td8×d1

24. Dc2×d1 b5—b4

25. Sc3—a4 c5—c4

26. Kg2—f2 Db7—b5

27. Sh4—g2 Db7—h5

28. Dd1—c2

Beli poizkuša v obupu protinapad. Zgrešeno bi bilo h2—h4 zaradi Sf6—e4+.

28. ... Dh5×h2

29. Dc2×c4 Se6—g5

30. Dc4—f1 ...

Grozi izguba figure po Sg5—h3+ in Dh1+.

30. ... Sf6—h5

31. f3—f4 ...

Za 31. g3—g4 bi izzval prodor konjev 31. ... Sh5—g3 poleg Sg5—h3+ popoln pcolom.

31. ... Sg5—e4+

32. Kf2—e1 Sh5×g3

Beli kapitulira.

Mladi češkoslovaški mojster je igral to partijo naravnost sijajno.

Rešitev problema 1.

1. b6—b7+, Ka8—b8 2. Sb3—d4!, La3:d6

3. Lh4—f2, Ld6—e5+ 4. Kf6—f5, Le5:d4

5. Lf2:g1!, Te3—e5+, (ne Td3 ali Tf3+

zaradi Ke4) 6. Kf5—f6!! Šele sedaj postane smisel uvodne poteze jasen: črni ne sme vleči tekača, ker ostane potem stolp vezan.

Sedaj sledi nekaj kakor perpetuum mobile z zasledovanjem stolpa po belem kralju, kar učinkuje nenavadno živahno ... 6. Te5—d5+(a)

7. Kf6—e6, Td5—d8 8. Ke6—e7, Td8—d5,

9. Ke7—e6 itd. ali Te5—e4+(b) 7. Kf6—f5,

Te4—h4 8. Kf5—g5, Th4—e4, 9. Kg5—f5

itd.

ZNAMKE PRIPOVEDUJEJO

Tetovirani »svetniki«

Pri nekaterih plemenih Novega Zelandca je tetoviranje izključna pravica kraljevih rodbin, ki jim daje to iznakaženje kože posebno visoko stopnjo svetosti. Bolj ko je kdo tetoviran, bolj je svet, dasi je to zvezano tudi z nekimi težavami. Za pripadnike višjih stopenj svetništva so neštete reči »tabu«, to se pravi svete in ne-

dotakljive. Ta reč lahko dovede včasih tako daleč, da se najbolj sveti niti lastne hrane ne smejo več dotakniti, kaj še le, da bi jo lastnoročno nosili v usta. Iz tega kočljivega položaja si morajo sveteći pač na ta način pomagati, da srkajo hrano in pijačo s cevkami in sličnimi pripomočki. Tak jedilni pribor velja za dragoceno, ker je zmerom okrašen s posebnimi rezbarijami. Tetoviranje je že samo po sebi prav boleča procedura in si z njim marsikdo res pošteno zasluži svetništvo.

Na znamki Novega Zelandca iz leta 1919., ki je bila izdana v proslavo srečno končane svetovne vojne, je slika nekega takega odlično tetoviranega domačina.

CLOVEK IN DOM

Red v stanovanju

Skromno hvalnico bi rad zapel tistim gospodinjam, ki umejo napraviti v svojih stanovanjih tako zvani »sveti red«.

Poznam majhno, ne preveč imovito gospo. Njeno življenjsko obzorje ni posebno veliko. Ni prišla daleč po svetu in o modernih stremiljenjih na področju stanovanjske reforme je slišala le od daleč zvoniti. Pa vendar kakšen je njen dom, kakšna gospodinja! Prvo, kar občutiš v njenem stanovanju, je red in notranja in vnanja harmonija, ki vladata v vseh prostorih. Če stopim po njenih sobah, se kar ne morem nagledati vse te preproščine in zadovoljnosti. Nekaj pobožen izraz vdanosti v silo skromnih razmer in vendar, kolikšno bogastvo, Na-

vzlic vsemu neka prekipevaljoča vsegaoblila, kraljestvo drobnih vrednot, ki so prav za prav le vrednote občutka. Kuhinja je vzlic temu, da je prenapolnjena vsega potrebnega, saj je notri mimo drugega, tudi polica za čevlje, zbirka steklenič z zdravili, posod vkuhanega sadja in košarice za mačko, tako smotno in lepo urejena, da se pred njo lahko skrije marsikatera nadmoderna soba. Na balkonu se košatijo zares uspevajoče cvetlice, v sobah pa je vse polno drobnih ničevosti, ki prav gotovo niso lepe, ali od skrbnega negovanja odete s tolikšno ljubeznijo, da tudi tebe objamejo in se počutiš med njimi kar domačega in spravljivega.

AKO SE NE VES

Prehrana in zobne bolezni

V Ameriki so s poskusi dognali, da je odvisno v glavnem od sestave naše hrane, ali nam začno zobje gniti (karies) ali le. Več skupin ljudi so prehranjevali na razne načine. V tisti skupini, ki je uživala v glavnem mleko, sočivje in sadje, toda brez sladkorja, jih je obolelo za zobno gnilobo le okoli 5 %, medtem ko jih 80 % ni dobilo nikakršnih zobnih obolenj. Druge skupine niso v prehrani prav nič omejevali, pač pa je morala negovati svoje zobovje nad vse skrbno antiseptično. Pa se je po 9 mesecih ugotovilo, da ima polovica zobno gnilobo, le četrtina je bila popolnoma zdrava. Pri nadaljnjih skupinah je bila hrana drugače sestavljena in so morali nekateri izmed njih negovati svoje zobovje strogo antiseptično, pri drugih se pa na to ni nič pazilo. Poskusi so presenetljivo pokazali, da je za zdravje zobovja mnogo važnejša sestava hrane kakor negovanje ust. Iz tega seveda ne smemo sklepati, da ni treba negovati ust in zobovja. Nasprotno; čim bolj se je sedanja prehrana oddaljila od naravne in ograja s tem naše zobovje, tem bolj se moramo boriti proti zobnim boleznim s skrbno higieno. Rč

Povzročitelju nahoda

so za petami, kakor domnevaajo ameriški raziskovalci Schibley, Mills in Dochez. Iz svojih poskusov sklepajo, da je ultraviovi svetloba (t. j. da ga v mikroskopu ni mogoče več opaziti) in da se da filtrirati. Dognali so, da nahod ustvarja ugodne življenjske pogoje za mikroorganizme, ki žive v gornjih dihalnih organih in ki v ugodnem primeru povzročajo bolezni. In baš zaradi tega, trdijo učenjaki, nahod ni le neprijetna nadloga, ampak tudi resna nevarnost za naše zdravje.

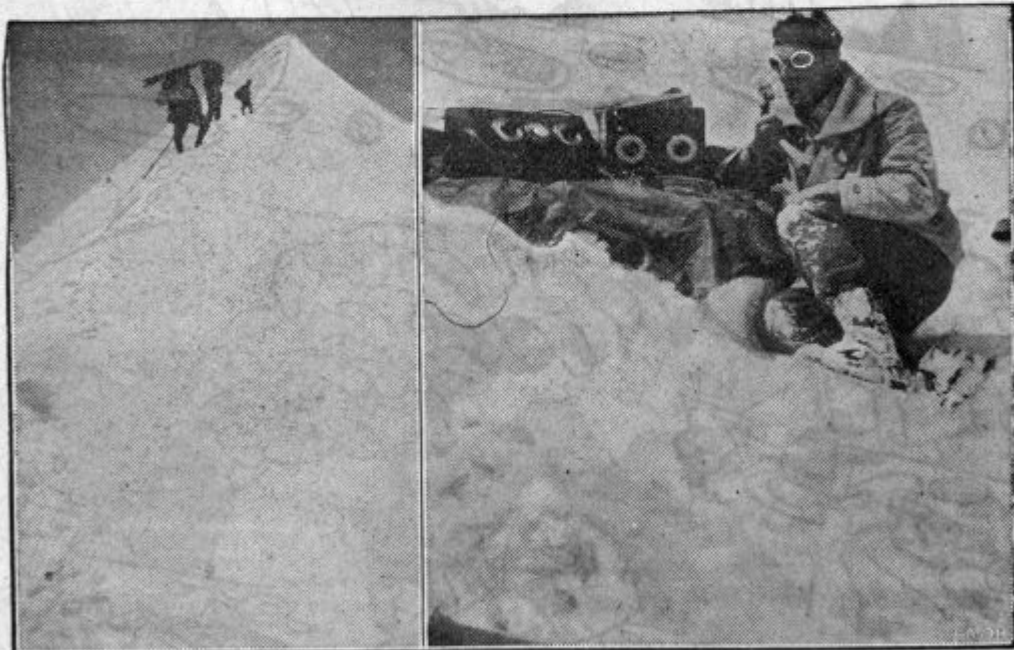
čen; prav za prav je bil podoben večnemu sprehajanjcu, ki so ga prekinjali neštovili pokloni. Ti plesi so bili veren izraz umerjenega dostojanstva in igravega norčevanja, ki je bilo značilno za ono absolutistično dobo. O Ludoviku XIV. pripovedujejo, da je hodil dvajset let k plesnim uram, ker je hotel v aristokratski družbi dovršeno izvajati stalno se menjajoče figure klasičnega plesa. Končno je prišla laična struja, ki je polagoma tudi plesu dala prirodnejšo obliko.

Danes skoraj nihče ne bo mogel verjeti, da je bil prav slepi starič valček oni ples, ki si je moral po hudem odporu kot najbolj prevraten osvojiti parkete. Kakor menijo strokovnjaki, se je valček razvil iz južnonemških ljudskih plesov. Njegovo novo ime se je pojavilo šele proti koncu 18. stoletja. Valček je moral premagati najhujšo opozicijo družabnih krogov. Razburjenje je bilo takrat približno takšno kot nekaj let pred svetovno vojno, ko se je skušal na evropskih plesiščih udomačiti tango, ki so ga prinesli iz Argentine. Tudi valčku — prav tako kot tangu — je pomagala do zmage mladina, ki se ni ozirala na pomisleke starejše generacije, češ da ta nesrečni novi ples ruši moralo in pospešuje jetiko in bližnjo smrt. Goethe se je moral naučiti nove umetnosti še kot

dijak v Strasbourgu, ker bi se sicer osmešil, kadar je bil povabljen. Popolna je bila zmaga valčka, ko se je l. 1787 v davno pozabljeni operi — ki je uspela mnogo bolj kot Mozartov »Figaro« — prvič pojavil na odru. Kljub temu je treba omeniti, da v angleški družbi še desetletja pozneje valček niso hoteli priznati in ga celo še pod Viljemom II. niso hoteli videti med svečanostmi na berlinskem dvoru.

Morda bi bil tudi valček — kot marsikateri modni ples — izginjal kot je prišel, če mu ne bi bil nadarjeni skladatelji z nesmrtnimi melodijami zagotovili trajne veljave. Jožef Lanner (1801—1843, skladatelj 205 valčkov) in Ivan Strauss (1804 do 1849) sta mu ugledala zmagoslavno pot po vsem svetu. Do kraja valčka pa se je povzpel Straussov sin Ivan (1825—1899), ki je v svojih delih ovekevočil čare modrega Dunava in Dunajskega lesa.

Povojna doba je zopet prinesla velike izpremembe. Z jazzom, ki ga je baje najprej udomačilo ameriško vojaštvo v Franciji, so se v družabne plesе utihotapljali zamorski ritmi. Celó balet, ki je do zadnjega ohranil svojo davno tradicijo, se je moral podvreči novi struji, tako da je zdaj deloma izpopolnjen s plesnimi skupinami, ki živirajo iz raznih sol novega umetnega plesa.

RADIO REPORTAŽA Z MONT BLANCA

Neka alpinska odprava se je nedavno povzpela na Mont Blanc s prenosno radio oddajno postajo na kratke valove. Vodnik Couttet iz Chamonixa je z vrha najvišje evropske gore opisoval panoramo. Oddajo so sprejemali v Lyonu in jo prenašali na vse francoske radio postaje. Slika na levi kaže odpravo tik pod vrhom, desno pa vodnika Coutteta, ko govori v mikrofoni.

HUMOR

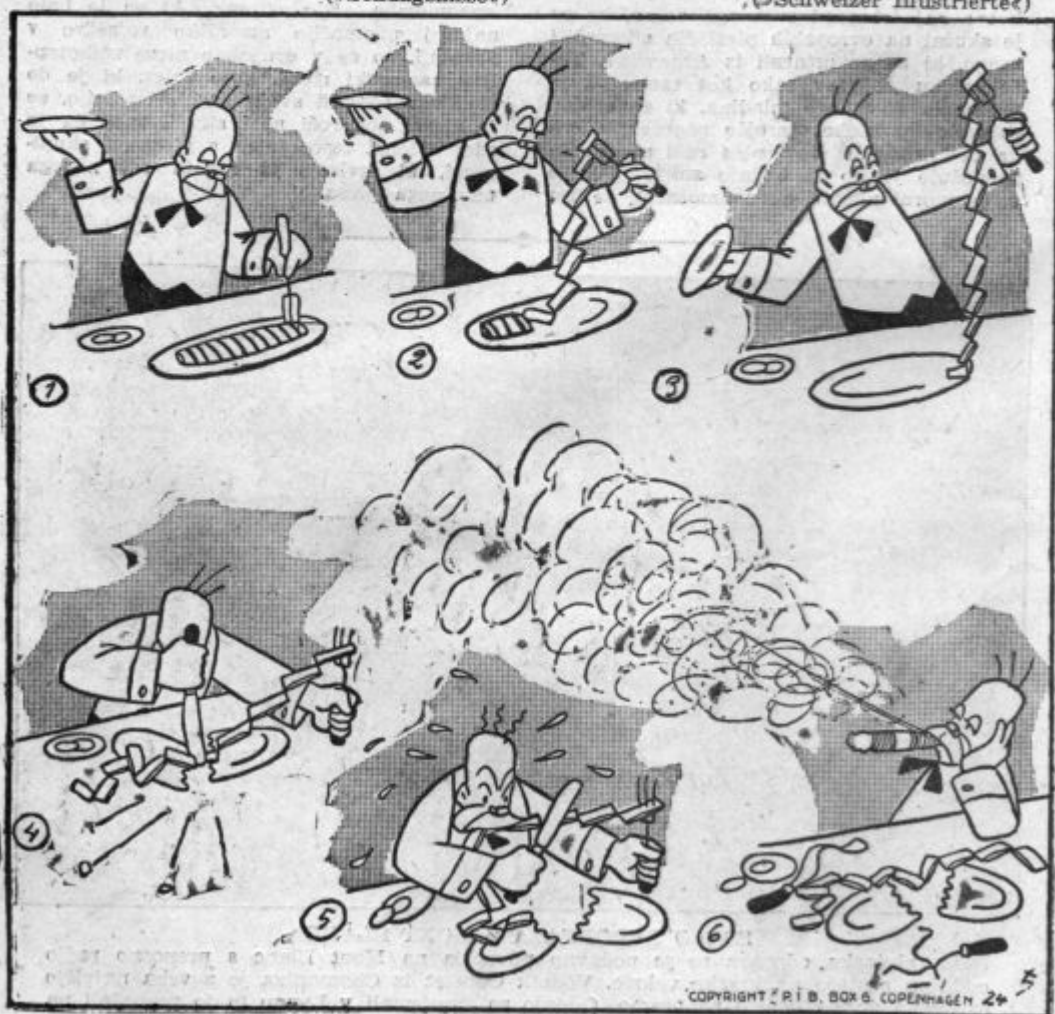
»Držite vendar gosli pod brado!«
»Pod katero?«

(»Söndagsnisse«)

»Ali ste poročeni?«
»Ne, avto me je povozil!«

(»Schweizer Illustrierte«)

Adamson zajtrkuje

Iz profesorjevega glasu je zvenela nepomirjena vest. Kakor da se čuti krivega zaradi gospejinega pobega. Odmaknil se je od služkinje in rekel:

— To sem vam hotel povedati.

— Kako pravite? ga je bistro pogledala služkinja.

Profesor je dejal z močnejšim glasom:

— Zanesem se na vas.

— Brez skrbi, gospod profesor, je vstala služkinja. Le nič se ne bojte! Za oba bo dobro.

— Za katera oba?

— Za vas in gospo vendar!

— In gospod Romih? Pazite se pred njim!

— Saj res. Skoraj sem pozabila. Gospod je bil že enkrat tu.

— Kdaj?

— Zvečer. Snoči.

— Nemogoče. Motite se.

— Prav on je bil.

— Ni mogoče. Ves večer sva bila skupaj.

— Zvečer že lahko, ampak gospod je prišel v mraku.

— Pa je bil res on?

— Na prisego, da je bil!

— Kaj je hotel?

— Nekaj je spraševal, pa nisem slišala. Rekla sem mu, da ni nikogar doma, pa je zmajeval z glavo in šel.

Profesor je stisnil oči in skrivenčil obraz. Nato je skomignil in pogledal na stensko uro.

— Res, pozno je že, je prišla služkinja za kljuko. Ali hočete še čaja?

— Hvala, Matilda.

Služkinja je odprla vrata in rekla z glasom, svojstvenim zvodniškimi naravam:

— Dobro spite, pa nič se ne bojte!

— Lahko noč, je zamrmral Jalen in skoraj jezno zaklenil vrata.

Kaj naj storim? je ugasil luč in jo takoj spet prižgal. Stopal je po sobi, sklepal roki in godrnjal predse. Vse, kar je bil videl in slišal, se je zvrtničilo v skakajoče misli, ki jim ni mogel slediti. Čudil se je svojemu duševnemu stanju, ki se ga je zavedal kakor v pričutu. Skušal je razglobiti in razčleniti to stanje, toda njegova volja je bila kakor otopela. Zdel si je negiben stvor, ki mu je življenje obviselo med preteklim in bodočim časom. Dušilo ga je in čudovito grozna bojazen pred nečem neznanim mu je mezela v brezbrizno domišljijo.

V takem stanju se je zagledal v zrcalu nad umivalnikom.

Prvi hip se ni upal pogledati svojega lastnega obraza. Tako srepo so zijale njegove oči. Nato so mu zadrhtele ustnice. Videl je njih drhtenje in toliko da se je preletel z očmi v zrcalu, že je vrgel zaničljiv pogled na svoj brezumni obraz ter se otresel osuplosti. Iznenada je čutil po vsem životu vročino, istočasno pa je imel občutek, kakor da mu je nekdo snel z glave jekleno čelado.

Saj ni nič! je kriknil ter se spustil na vznožje divana. Nič ni, nič! se je odahnil in segel po cigaretni škatli.

Z globokimi vdihji je vsrkaval dim cigarete in vse v dilj privzdigaval utrujene veke.

KIPARJEVA SKRIVNOST

Kiparja Dina Grudna je iznenada prebudil električni zvonec v prednji sobi njegovega pritličnega stanovanja v predmestju. Kratko nervozno zvonjenje.

Nejevoljno je prižgal svetilko na posteljni omarici in prisluhnil. Nato je vstal, se ogrnil, odprk okno in z napol zaspanim glasom vprašal, kdo ga išče.

Nihče se ni oglasil, videti pa ni mogel navzlic razsvetljeni cesti nikogar, kajti vrata v vilo so bila na nasprotni strani.

Zvonec je brnel dalje v vedno krajših presledkih.

Previdno je odklenil vrata stanovanja in vtaknil ključ v duri.

Zvonec je utihnil.

— Kdo je? je vprašal odločno.

V odgovor se je čulo nervozno praskanje po vratih.

— Kdo je? je ponovil.

— Dino, odpri!

Bolj osupel nego presenečen je odprl duri.

Pred njim je stala v rahlo zasneženi črni obleki gospa Albina.

V prijetni zmedenosti se ni niti zavedel, da je vstopila v vežo in s hitrimi koraki izgínila mimo njega v stanovanje. Urno je zaklenil oboja vrata in hitel za njo. Našel jo je slonečo ob podboju v delavnici. Njen obraz je bil bleđ, oči pa je imela uprte v tla.

Prižgal je obločno svetilko, ona pa je zamahnila z roko in napravila z obrazom kretnjo, ki jo je razumel. Ugasil je luč in stopil k nji. Ni se upal nagovoriti jo. Čakal je, da spregovori sama. Niti roke ji ni poljubil kakor običajno, ko je prišla k njemu. Čutil je, da njen pozni nočni obisk ne more biti zgolj posledica njene samovoljne trme.

Obrnjena drug proti drugemu — ona z otožnim pogledom predse, on s pričakujočimi očmi, uprtimi naravnost v njene — sta molčala oba.

Slednjič je spregovorila z grenkim nasmehom:

— Tako me sprejemaš — —

Njen glas je bil komaj slišen.

Gruden je pograbil njeno roko in jo nesel k ustnicam.

— Ne! je rekla otožno, ne da bi poskusila odtegniti desnico.

— Da, da! Tisočkrat da! ji je poljubljal prste, drugega za drugim, dlan in zapestje.

— Mislila sem — — je nenadno umolknila.

Kipar je preslišal njene besede.

— Me ljubiš? je zašepetala in mu zrla v oči.

— Bina! Kakšno vprašanje? jo je potegnil nase, da je omahnila in se je morala nasloniti nanj.

— Mislila sem, da me ne ljubiš več — —

— Duša? Kaj govoriš? jo je stisnil k sebi, da je čutil pod njenim kožuhastim plaščem valovanje njenih prs.

— Tako sem mislila — —

— Slabo si mislila, se je dotaknil s svojimi njenih ustnic, ki jih ni odmaknila.

— Ne, ne — — nocoj ne! se je stresla.

Kipar ji je znova poljubil ustne.

— Ne. Spusti me!

Zalostno presenečen je spustil njeno roko.

Gospa je stopila korak nazaj v spalnico ter položila torbico na zofo.

— Kaj sem ti storil? je vprašal, stoječ nepremično pri vratih.

— Nič, nič.

— Nekaj mora biti, kar te vznemirja.

— Morda — —

— Ali ne zaslužim več tvojega zaupanja? se ji je približal.

— Kako bi sicer prišla sem?

— Hvala, draga!

— Nemara si hud name?

— Zakaj neki? Čutim se izredno srečnega.

— In jaz — — je zaihtela ter sedla na rob zofe.

— Kaj ti je?

Zakrila si je obraz z ovratnikom plašča in molčala.

— Govori, duša! Govori! jo je božal po rami.

Gospa je ihtela.

— Saj dovoliš, je prisedel.

Ni se premaknila.

— Kaj se je zgodilo? Povej mi vse!

— Nikoli nisem mislila — — je vzdihnila.

— Kaj? Česa nisi mislila?

— Da bo med nama vse končano! je zdajci vzdignila in vzravnila glavo.

— Bina! Kaj govoriš! je skočil kipar pokoncu.

— Kakor sem rekla.

— Zato vendar nisi prišla! Ne, ne! Nikoli ne! Če bi bilo to res — —

— No, kaj bi bilo potem?

— Potem ne bi prišla. Kratko malo ne bi prišla!

Gospa se je nasmehnila.

— Tu mora biti nekaj vmes! Reci, da je tako! Prosim te!

Gospejin obraz se je spet zresnil:

— Da. Nekaj je vmes.

— To je laž! Zlobnost!

— Oo — — se je začudila gospa. Kako naj to razumem?

— Ne, draga! je govoril mirneje. Ne mislim tebe. Hotel sem reči, da so te nalagali.

— Mene nalagali? Kdo? In zakaj?

— Moji prijatelji seveda.

— Kakšni prijatelji? In zakaj? Torej se čutiš vendarle krivega!

— Prav nič se ne čutim krivega. Niti malo.

— Kakšni prijatelji? Ali jih poznam?

— Tega ne vem. Ne morem vedeti. Skrival sem pred njimi svojo srečo.

— Srečo?

— Srečo, ki mi je vse in ki je ne dam nikomur!

— In to si zamolčal tudi meni? Torej imaš skrivnosti tudi pred menoj.

Gruden se ni mogel premagati. Naglo se je sklonil in jo poljubil.

Gospa je vstala:

— Ali naj smatram to za slovo?

— Bina, nehaj! Prosim te!

— O čem naj bi me bili nalagali tvoji prijatelji? je vprašala resno.

— Kako naj vem to? Očrnili so me. Lagali so!

— Zaradi kakšne ženske? Katera pa je ta srečnica?

Kipar je globoko zadihal:

— Hvala ti! Neizmerna hvala!

— Izdala sem se. Res je. Nekaj pa le mora biti, da te je tako vznemirilo.

— Kako naj bi bil miren ob tvojih besedah, draga? Sama si priznala, da je prišlo nekaj med naju. Nekaj, kar naj bi pomenilo, da te lahko izgubim.

— Da, to je res. Tako se mora zgoditi.

— Bina?

— Zato sem prišla.

— Izključeno! Ta nekaj ni mogel nastati v tem kratkem času, odkar si bila pri meni. Moralo se je zgoditi — — kaj, kaj?

— Da, zgodilo se je. V tem kratkem času se je zgodilo

Kipar je strmel vanjo.

— Dobro veš, tako si zmerom trdil, da sem te ljubila, iskreno ljubila — — in to sama dobro vem — — toda — — ah, saj ne morem, ne morem — —

— Zakaj ne moreš? Česa ne moreš? Ljubiti me? Ne razumem. Ne razumem več ničesar.

Gospa je sedla na stol ob mizi ter si zakrila oči.

— Ne muči me več! Bodi dobra! jo je prosil s preplašenim glasom.

— Ali smem ostati tu? je vprašala, ne da bi odmaknila roke izpred oči.

— Ampak, Bina? Tu je tvoj dom!

— Do jutra? Smem?

— Za zmerom!

— Hvala, je dejala ponižno.

Tiho, po prstih se je približal stolu.